

Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji

Ministrstvo za okolje in prostor

Ljubljana, 17. december 2001

KAZALO

1. UVOD

- 1.1 Ohranjanje biotske raznovrstnosti - izziv za prihodnost
- 1.2 Vrednost biotske raznovrstnosti
- 1.3 Stanje biotske raznovrstnosti in trendi
- 1.4 Pravni okvir in programski akti ohranjanja biotske raznovrstnosti
 - 1.4.1 Konvencije – pravni in programski okvir
 - 1.4.2 Obveznosti in programski akti v okviru prilagajanja evropskemu pravnemu redu
 - 1.4.3 Pravni predpisi in programi
- 1.5 Temeljni koncept ohranjanja biotske raznovrstnosti
 - 1.5.1 Cilji konvencije
 - 1.5.2 Ohranjanje biotske raznovrstnosti
 - 1.5.3 Trajnostna raba
 - 1.5.4 Podporne dejavnosti ohranjanju biotske raznovrstnosti in trajnostni rabi
- 1.6 Izhodišča in načela priprave strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti

2. USMERITVE OHRANJANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI

- 2.1 Ohranjanje ekosistemov
 - 2.1.1 Obalni in morski habitatni tipi
 - 2.1.1 Celinske vode, barja in močvirja
 - 2.1.3 Habitatni tipi v kmetijski krajini
 - 2.1.4 Gozdni habitatni tipi
 - 2.1.5 Podzemeljski habitatni tipi
- 2.2 Ohranjanje krajinske pestrosti
- 2.3 Ohranjanje vrst
- 2.4 Ohranjanje genske pestrosti
- 2.5 Ohranjanje ex-situ

3. DEJAVNOSTI TRAJNOSTNE RABE SESTAVIN IN TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

- 3.1 Kmetijstvo
- 3.2 Gozdarstvo
- 3.3 Lovstvo
- 3.4 Ribištvo
- 3.5 Upravljanje z vodami
- 3.6 Industrija in energetika
- 3.7 Promet
- 3.8 Turizem

4. PODPORNE DEJAVNOSTI OHRANJANJU BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN TRAJNOSTNI RABI

- 4.1 Mehanizmi ukrepanja za ohranjanje biotske raznovrstnosti
 - 4.1.1 Zakonodajni in ekonomski mehanizmi
 - 4.1.2 Urejanje prostora
 - 4.1.3 Regionalni razvoj
- 4.2 Monitoring
- 4.3 Raziskovanje in razvoj tehnologij
- 4.4 Pravice do uporabe znanja
- 4.5 Izobraževanje in komuniciranje
 - 4.5.1 Ozaveščanje in komuniciranje z javnostmi
 - 4.5.2 Izobraževanje in usposabljanje
- 4.6 Izmenjava informacij in sodelovanje
 - 4.6.1 Posredovalnica informacij
 - 4.6.2 Mednarodno sodelovanje

5. IZVEDBENA STRUKTURA ZA DOSEGANJE CILJEV STRATEGIJE

- 5.1 Predpogoji
- 5.2 Sprejetje akcijskega načrta
- 5.3 Spremljanje uspešnosti doseganja ciljev
- 5.4 Poročanje o izvajanju strategije

6. DODATEK

6.1 Slovarček izrazov in kratic

1. UVOD

Konvencija o biološki raznovrstnosti (Konvencija v nadaljevanju) definira biološko raznovrstnost kot variabilnost med živimi organizmi, vključno s kopenskimi, morskimi in drugimi vodnimi ekosistemi in ekološkimi kompleksi, katerih del so.

1.1 Ohranjanje biotske raznovrstnosti - izziv za prihodnost Življenje na Zemlji se je razvilo pred približno 3,5 milijardami let. Tekom evolucije so se razvile vrste in ekosistemi do stanja in pestrosti, ki jo poznamo danes in katere sestavni del je človek. Biotska raznovrstnost (uporabljajo se tudi sinonimi biološka raznovrstnost, biotska pestrost in biodiverziteteta) je kakovost velikega pomena za potek evolucije in vzdrževanje sistemov, ki ohranjajo življenje v biosferi in nadaljnji razvoj človeštva. Za človeka pa je

pomembna tudi njena gospodarska, družbena in okoljska vrednost. Vsaka teh vrednosti se pomembno zrcali v interesu po zdravju v povezavi z okoljem (*Vis medicatrix naturae* – Zdravilna moč narave). Za posameznika je to ena od največjih vrednot in njegovih osebnih virov, na družbeni ravni pa je zdravje dobrina, ki omogoča uspešen družbeni razvoj in gospodarski napredek. Zdravje je kot zmožnost razvijanja človeških potencialov eden od ključnih virov in ciljev razvoja.

Sestavine biotske raznovrstnosti so tudi vir dobrin, ki omogočajo zadovoljevanje prehrabnih, zdravstvenih in drugih potreb naraščajočega svetovnega prebivalstva (poglavje 1.2). Posebej za reševanje revščine in lakote v svetu poudarja Organizacija Združenih narodov za kmetijstvo in prehrano (FAO) ohranjanje biotske raznovrstnosti. Njeno ohranjanje in trajnostna uporaba njenih sestavin pa pomenita hkrati izboljševanje zdravja ljudi in dvig kakovost življenja in zato služita povečevanju blaginje sedanjih in prihodnjih rodov.

V evolucijsko zelo kratkem času je človek močno vplival na biotske razmere našega planeta in povzročil občutne motnje. Vanje je posegel s številnimi dejavnostmi, s katerimi zadovoljuje vedno večje potrebe rastočega prebivalstva in novimi navadami in vzorci vedenja ljudi (npr. povečevanje do okolja neprijaznega porabniškega vedenja, širjenje oblik preživljanja prostega časa, povečevanje mobilnosti). Zaradi nekaterih dejavnosti se biotska raznovrstnost občutno zmanjšuje (poglavje 1.3). S tem človek degradira tudi okolje za svoje in še posebno za življenje prihodnjih generacij. Časa za ukrepanje ni veliko, zato je treba preprečevati in odstranjevati vzroke zmanjševanja biotske raznovrstnosti prav pri izvoru.

Temeljni koncept ohranjanja biotske raznovrstnosti sestavljajo Konvencija in zakonodaja Evropske skupnosti. Ta koncept, ki se izraža že v slovenski zakonodaji, izpostavlja ohranitev ekosistemov in naravnih habitatnih tipov in-situ ter vzdrževanje in krepitev populacij, ki so sposobne nadaljevati vrste v svojem naravnem okolju (poglavje 2). Za dopolnjevanje

ohranjanja in-situ je smiselno tudi ohranjanje ex-situ sestavin biotske raznovrstnosti, predvsem v državah izvora sestavin. Trajnostna raba sestavin biotske raznovrstnosti pa je odločilnega pomena tudi za zadovoljevanje prehrabnih, zdravstvenih in drugih potreb naraščajočega svetovnega prebivalstva. V Evropi, gosto poseljeni in gospodarsko zelo razviti celini, se ohranjanje in-situ praviloma zagotavlja s trajnostno rabo, le redko s prepuščanjem območij naravnemu razvoju. To pa je mogoče le, če postaneta ohranjanje in-situ in trajnostna raba neločljivi del razvoja gospodarskih in družbenih dejavnosti, ki vplivajo na biotsko raznovrstnost (npr. promet) oziroma ki trajnostno izkoriščajo njene sestavine, npr. kmetijstvo (poglavje 3). Obstoječi ukrepi za zmanjšanje izgube biotske raznovrstnosti še niso zadostni za ustavitev današnjih trendov. Korak k temu je, da te dejavnosti povezujejo in vključujejo, kjer je mogoče in primerno, ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti v ustreznih sektorskih in medsektorskih načrtih, programih in politikah.

Trajnejše zmanjšanje negativnih vplivov na biotsko raznovrstnost in naravo oziroma okolje v širšem pomenu pa lahko prinese le pripravljenost vseh segmentov družbe, da spremenijo sedanji sistem vrednot in svoj življenjski slog. To je možno doseči le z dajanjem jasnih sporočil vseh treh najvišjih ravni oblasti (poleg v prejšnjem odstavku omenjene izvršne še z zakonodajno in sodno) in zagotavljanjem aktivnega sodelovanja vse družbe, zlasti organiziranih skupin, ki delujejo v profitnem in neprofitnem sektorju. Ozaveščanje in dojemljivost ljudi za spreminjanje družbenih navad pa sta ključ do uspeha.

Glavni izziv te strategije je, ob upoštevanju temeljnega koncepta ohranjanja biotske raznovrstnosti, doseči premik v usklajeno ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo njenih sestavin v vseh bistvenih segmentih družbe. Cilje strategije, postavljene za obdobje desetih let, bomo dosegli s sprejetjem in izvajanjem akcijskega načrta, sektorskih in regionalnih razvojnih politik in načrtov. To vodi tudi v postopno spreminjanje družbenih navad. Tako bo mogoče ohraniti današnje vrednote biotske raznovrstnosti in blaginjo, ki iz njih izhaja, sedanjim in prihodnjim generacijam.

1.2 Vrednost biotske raznovrstnosti

Le nekaterim od vrednosti biotske raznovrstnosti (npr. glede na delitev, ki jo vpeljuje Konvencija - ekološke, genske, družbene, gospodarske, znanstvene, izobraževalne, kulturne, rekreacijske in estetske vrednosti) družba dejansko pripisuje tržno vrednost. Ta je velika in raznolika, mogoče pa jo je izražati kot:

Neposredno uporabno vrednost

To je npr. vrednost sestavin biotske raznovrstnosti, denimo lesa, ulovljenih rib in drugih živali, plodov rastlin, nabranih gob, zdravilnih rastlin in njihovih sestavin. Posebno neposredno uporabno vrednost predstavljajo kmetijske rastline in pasme domačih živali, ki so prilagojene specifičnim, pogosto zelo ekstremnim, pogojem okolja. V to kategorijo vrednosti lahko štejemo tudi v zadnjem času vse številnejša odkritja novih biogenih snovi (npr. prehrabnih proizvodov, funkcionalne hrane, zdravil, industrijskega materiala itd.) in mehanizmov delovanja (npr. gibanje robotov, aerodinamičnih lastnosti itd.), ki dobijo s prenosom v tehnologijo neposredno uporabno vrednost. Ohranjeno biotsko raznovrstnost neposredno trži turizem, saj je sodobna usmeritev v "zeleni" ali alternativni turizem. Ta pa je odvisen od ohranjenosti biotske raznovrstnosti oziroma narave.

Posredno (ekološko) uporabno vrednost

Ekosistemi zagotavljajo ekološke procese, ki so tudi osnovna podpora delovanju človeške družbe in gospodarstva. To so npr. kroženje hranil in kisika, zaščita tal pred spiranjem in erozijo, blaženje podnebnih sprememb - ponor CO₂, čistilna funkcija voda, življenjski prostor za živali in rastline. Sistemi z večjo biotsko raznovrstnostjo bolje prenesejo nenadne spremembe v okolju in ohranjajo ugodno stanje ekosistemov. Pravočasno upoštevanje vidika ohranjanja biotske raznovrstnosti v okviru celovitega družbeno-gospodarskega pristopa zmanjšuje porabo sredstev za sanacijo nezaželenih posledic in s tem tudi javno porabo sredstev. Iz držav Evropske unije so znani predvsem primeri prihrankov zaradi zmanjševanja intenzivnosti kmetijstva in učinkovite rabe energije.

Estetsko, kulturno in intrinzično vrednost

Velik vpliv na človekovo dožemanje okolice imajo naravne značilnosti - živali, rastline in naravna območja, čustveno pa se odzivamo na značilne estetske lastnosti. Posameznikovo dožemanje narave je močno odvisno od asociacij, ki jih podajajo umetniki. Slednji pogosto najdejo navdih in motiv v naravi. Tudi številni kulturni običaji izvirajo iz naravnih pojavov. Za vedno številnejši del ljubiteljev narave je pomembno zavedanje, da še vedno so območja z ohranjeno naravo in visoko biotsko raznovrstnostjo, ki imajo estetsko, kulturno ali intrinzično vrednost kot zapuščina prihodnjim rodovom. Ta skupina ljudi prispeva k ohranjanju takih območij z materialnimi sredstvi in prostovoljnimi delom.

1.3 Stanje biotske raznovrstnosti in trendi

Sodobna znanost in stroka vsak dan prihajata do novih podatkov in odkritij, s katerimi lahko vedno bolj zanesljivo razlagata obstoječe stanje, predvidevata dogajanje v naravi in družbi in še bolj učinkovito usmerjata ukrepe. Kljub temu se biotska raznovrstnost zmanjšuje, kajti dokler se ukrepi ne izvajajo, se stanje praviloma ne popravlja. S sprejetjem Konvencije so podpisnice ugotovile, da »tam, kjer grozi občutno zmanjšanje ali izguba biotske raznovrstnosti, pomanjkanje popolne znanstvene zanesljivosti ne sme biti razlog za odlaganje ukrepov, s katerimi se je možno izogniti tej grožnji ali jo celo zmanjšati«. Zato je dvome o zanesljivosti podatkov treba gledati tudi v tej luči.

Pregled stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji z referenčnimi viri, ki navaja tudi povzetke svetovnih in evropskih trendov in slovensko zakonodajo, je izčrpno podan v pravkar izdani istoimenski publikaciji Agencije RS za okolje, zato so tukaj navedeni le splošni povzetki.

Ocena globalne biotske raznovrstnosti in njenih trendov, ki so jo izdelali v okviru Programa za okolje Združenih narodov (UNEP), kaže na veliko višjo stopnjo njenega zmanjševanja kot kdaj prej v zgodovini Zemlje. Najbolj kritično so prizadeti tropski gozdovi in izolirani otoški ekosistemi. FAO pa poroča, da se tretjina pasem domačih živali sooča z izumrtjem.

Stanje biotske raznovrstnosti v Evropi prav tako zbuja skrb, saj človek nanjo nenehno vpliva že stoletja. Ta vpliv se je dramatično povečal v 19. stoletju. Omenjena ocena UNEP-a potrjuje, da je v nekaterih evropskih državah pri skupinah, kot so metulji, ptice in sesalci, izumrlo ali izginilo do 24 % vrst. Evropska okoljska agencija (EEA) v svojih poročilih navaja, da so vzroki za zmanjševanje biotske raznovrstnosti v mnogih evropskih regijah predvsem intenzivne, deloma industrijske oblike kmetijske in gozdarske rabe prostora, visoka stopnja fragmentacije ostankov naravnih habitatov kot posledice infrastrukture, urbanizacija, množični turizem ter onesnaženost vode in zraka. Pri sedanjih trendih gospodarske rasti se bo izguba biotske raznovrstnosti v Evropi bržkone nadaljevala.

Pregled stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji potrjuje podobne trende, čeprav so manj izraziti kakor v razvitih srednjeevropskih državah. Ogroženih je na primer 10 % vseh praprotnic in semenk ter 56 % vretenčarjev (sesalci, ptiči, plazilci, dvoživke, ribe), najbolj ogroženi habitatni tipi pa so podzemski, obalni in morski, stoječe in tekoče vode, suha in vlažna travnišča. Med domorodnimi pasmami domačih živali je v kategoriji ogroženih populacij v Sloveniji najmanj devet pasem. Slovenija ima v primerjavi z državami Evropske unije še več območji z ohranjenimi habitatnimi tipi, ki nastanejo kot posledica ekstenzivne kmetijske in gozdarske rabe.

1.4 Pravni okvir in programski akti ohranjanja biotske raznovrstnosti

1.4.1 Konvencije – pravni in programski okvir

Konvencija o biološki raznovrstnosti postavlja pravni in programski okvir za učinkovito ukrepanje za ohranjanje biotske raznovrstnosti, o čemer govorijo naslednja poglavja te strategije. Z ratifikacijo skozi sprejetje Zakona o ratifikaciji Konvencije o biološki raznovrstnosti[1] so določila Konvencije postala tudi pravno zavezujoč okvir, s katerim se je Slovenija zavezala k izpolnjevanju ciljev na način predviden v Konvenciji.

Konvencija o biološki raznovrstnosti obsega tudi vsebine, ki jih podrobneje obravnavajo druge konvencije - Konvencija o varovanju svetovne dediščine (ratificirana l. 1992), Ramsarska (notificirana l. 1992), Barcelonska (notificirana l. 1992), Alpska (ratificirana l. 1995), Bonska (ratificirana l. 1998), Bernska (ratificirana l. 1999) in Washingtonska konvencija (ratificirana l. 1999). Izvajanje konvencij, katerih skrbnik so Združeni narodi, je v zadnjem času usmerjeno v združevanje in koordinacijo dejavnosti. To prizadevanje naj bi potekalo predvsem na državni ravni.

Konvencija o biološki raznovrstnosti nalaga državam podpisnicam tudi sprejetje strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti kot programskega dokumenta, ki naj zagotovi temelje za izvajanje ukrepov, določenih s Konvencijo. Nacionalni program varstva okolja[2], pripravljen na podlagi 47. in 48. člena Zakona o varstvu okolja[3], nalaga Ministrstvu za okolje in prostor pripravo državne strategije za biotsko raznovrstnost (poglavje 6.1.3.1). Na podlagi 21. člena Zakona o Vladi Republike Slovenije[4] pa Vlada sprejema Strategijo ohranjanja biotske raznovrstnosti.

1.4.2 Obveznosti in programski akti v okviru prilagajanja evropskemu pravnemu redu

Članice Evropske unije so se ob sprejetju Petega okoljskega akcijskega programa "Towards Sustainability" dogovorile med drugim o sprejetju strategije o biotski raznovrstnosti. Vsebine strategije morajo biti razumljene tudi v povezavi z dolžnostjo vključevati okoljske vidike v druge sektorske politike skladno s členom 130R (2) Amsterdamske pogodbe. Ta določa, da "morajo biti zahteve varstva okolja integrirane v opredelitev in izvajanje politik in dejavnosti Evropske unije, zlasti s poudarkom na promociji trajnostnega razvoja". Strategijo Evropske unije o biotski raznovrstnosti je parlament Evropske unije kot programski akt sprejel leta 1998 in določa smernice za zagotavljanje skladnosti pri doseganju ciljev in izpolnjevanju mednarodnih zahtev, ki izhajajo iz konvencij, katerih podpisnica je Evropska unija. Upošteva tudi obvezno zakonodajo in politike Evropske unije, ki se jih je Slovenija obvezala izpolnjevati s pridružitvenim sporazumom. To so predvsem celovite skupne politike kakor

Agenda 2000, sektorske politike kakor Skupna kmetijska politika, Skupna ribiška politika in Politika razvoja podeželja ter politika Evropske unije na področju varstva narave, okolja in genskih virov, kakor jo določajo zlasti Direktiva o ohranjanju prostoživečih vrst ptic, Direktiva o ohranjanju prostoživeče flore, favne in habitatov, Direktiva o skupni politiki do voda, Uredba sveta o ohranjanju, zbiranju in uporabi genskih virov v kmetijstvu ter Akcijski načrti biotske raznovrstnosti za ohranjanje naravnih virov, kmetijstvo, ribištvo in ekonomsko in razvojno sodelovanje. Povezanost z okoljskimi zahtevami in ohranjanjem biotske raznovrstnosti se izraža v praksi pri možnostih črpanja sredstev iz finančnih mehanizmov Evropske unije.

1.4.3 Pravni predpisi in programi Obravnavanje ohranjanja biotske raznovrstnosti

To področje je v Sloveniji zadovoljivo urejeno na ravni zakonskih aktov, obravnavajo pa ga predvsem Zakon o ohranjanju narave[5], Zakon o varstvu okolja in Zakon o zaščiti živali[6]. Na ravni podzakonskih aktov velja za ohranjanje biotske raznovrstnosti nekaj ključnih uredb in odlokov (npr. Uredba o zavarovanju ogroženih živalskih vrst[7], Odlok o zavarovanju redkih ali ogroženih rastlinskih vrst[8], Uredba o varstvu samoniklih gliv[9]), na podlagi že sprejetih zakonov pa je treba sprejeti še nekaj podzakonskih aktov.

Področje podpor ohranjanja biotske raznovrstnosti v kmetijstvu ureja Zakon o kmetijstvu[10].

Konvencija izpostavlja izjemen pomen ohranjanja in-situ biotske raznovrstnosti, k čemur pomembno prispeva ustrezno upravljanje zavarovanih območij visokega naravovarstvenega pomena. Predpisi, s katerimi se ustanavljajo zavarovana območja in se zanje določa upravljalca, imajo tako važno vlogo pri ohranjanju raznovrstnosti. Na državni ravni so to zlasti Zakon o Triglavskem narodnem parku[11], Zakon o Spominskem parku Trebče[12] (pozneje z ZON preimenovanim v Kozjanski park), Zakon o Regijskem parku Škocjanske jame[13], Zakon o Naravnem rezervatu Škocjanski zatok[14] in Uredba o Krajinskem parku Sečoveljske soline[15], na občinski pa npr. Odlok o razglasitvi Zelencev za naravni rezervat[16].

Obravnavanje dejavnosti, ki izkoriščajo sestavine biotske raznovrstnosti
Formalnopravna ureditev trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti je na tistih področjih, ki so že urejena z novimi zakoni, to so zlasti gozdovi in delno kmetijstvo, načelno ustrezna. Na področju gospodarjenja z vodami, lovstva in ribištva, kjer je nova zakonodaja v pripravi, je treba vanjo vnesti trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti v skladu s predpisi o ohranjanju narave in mednarodnimi obveznostmi.

V usmeritvah in programskih dokumentih trajnostno rabo postavljajo Nacionalni program varstva okolja, Strategija gospodarskega razvoja RS, Program razvoja gozdov v Sloveniji in Strategija razvoja kmetijstva. Slednji razume varstvo biotske raznovrstnosti in-situ in trajnostno rabo njenih sestavin tudi v skladu z definicijami Konvencije. Programska dokumenta s področja kmetijstva (Načrt razvoja podeželja 2000-2006 in Slovenski kmetijsko-okoljski program 2001-2006) načelno spodbujata kmetijsko prakso za ohranjanje biotske raznovrstnosti in finančno podporo trajnostni kmetijski rabi naravnih virov za ohranjanje kulturne krajine in biotske raznovrstnosti. V izvedbenem delu pa te spodbude še niso uravnotežene z načeli. Priprava programskih dokumentov lovstva in ribištva je v začetni fazi.

Obravnavanje dejavnosti, ki bistveno vplivajo na biotsko raznovrstnost
Velik pomen za ohranjanje biotske raznovrstnosti ima Zakon o urejanju prostora[17] - prostor je namreč treba rabiti tako, da se ohranja biotska raznovrstnost. Zakonodaja, ki ureja to področje, je načeloma ustrezna, novi predpisi o urejanju prostora pa morajo biti usklajeni s predpisi o ohranjanju narave in mednarodnimi obveznostmi.

V postopkih urejanja prostora in poseganja vanj pa se pogosto najbolj jasno izraža konfliktnost med ohranjanjem biotske raznovrstnosti in razvojem nekaterih dejavnosti. Gonilo in usmerjevalec razvoja dejavnosti so strateške odločitve, upoštevanje zahtev, ki ohranjajo biotsko raznovrstnost, pa le mehanizem, ki ne more več vplivati na trende razvoja, lahko jih le blaži. Zato je ključnega pomena, da se v strategije razvoja dejavnosti vgradijo načela trajnostnega razvoja in ohranjanja biotske raznovrstnosti. Načela trajnostnega razvoja upoštevata Resolucija o strategiji rabe in oskrbe Slovenije z energijo in Resolucija o strateških ciljnih na področju razvoja turizma v Republiki Sloveniji, ne opredeljujeta pa se do razvoja, ki ohranja biotsko raznovrstnost. Izhodišča za krovno prometno programsko usmeritev obstajajo v Strategiji gospodarskega razvoja RS, vendar je njena integracija v nacionalni železniški in avtocestni program pomanjkljiva.

Obravnavanje dostopa in delitve koristi od uporabe genskih virov ter prenosa tehnologij
Področje, ki ureja izkoriščanje in prenos tehnologij, je v Sloveniji zadovoljivo urejeno v Zakonu o industrijski lastnini[18].

1.5 Temeljni koncept ohranjanja biotske raznovrstnosti

Konvencija na svetovni ravni postavlja veliko izhodišč, na evropski ravni pa jih dopolnjuje še zakonodaja Evropske skupnosti. Ti tvorijo globalni oziroma evropski koncept ohranjanja biotske raznovrstnosti. Državna zakonodaja ter strateški in razvojni programi urejajo ohranjanje biotske raznovrstnosti na nekaterih področjih. Odnos med to zakonodajo in programi ter cilji in usmeritvami strategije je razložen v nadaljevanju.

1.5.1 Cilji konvencije

Konvencija je bila sprejeta za doseganje treh temeljnih ciljev:

§ ohranjanje biotske raznovrstnosti,

§ trajnostna raba njenih sestavin,

§ poštena in pravična delitev koristi genskih virov skupaj z ustreznim dostopom do njih in s primernim prenosom ustreznih tehnologij.

1.5.2 Ohranjanje biotske raznovrstnosti

Biotska raznovrstnost je raznolikost med živimi organizmi, vključno s kopenskimi, morskimi in drugimi vodnimi ekosistemi in ekološkimi kompleksi, katerih del so. Zmanjševanje svetovne biotske raznovrstnosti pomeni pospešeno izumiranje določenih viabilnih in za evolucijo sposobnih populacij ali vrst. S spremljanjem stanja v naravi je bilo ugotovljeno, da

je določen del biotske raznovrstnosti bolj ogrožen od drugega. V okviru ohranjanja biotske raznovrstnosti so torej takšne populacije in vrste deležne svetovne pozornosti. Navedene so v rdečem seznamu svetovno ogroženih vrst, ki ga vodi IUCN. Države oziroma skupnosti držav (npr. Evropska unija) so odgovorne za ohranjanje biotske raznovrstnosti na svojem ozemlju in za trajnostno rabo svojih bioloških virov. Zato morajo usmeriti pozornost na te populacije in vrste na svojem ozemlju, pa tudi na populacije in vrste, ki so ogrožene na ravni celine oziroma države in prispevajo k viabilnosti regionalne populacije. Ker je osnovna zahteva po varstvu ekosistemov in naravnih habitatov in-situ, mora država skrbeti za ohranjanje ekosistemov oziroma habitatov takšnih vrst. Določeni ekosistemi oziroma habitati potrebujejo večjo pozornost kakor drugi. Evropska unija je tukaj po znanju in pristopih pred svetovnim povprečjem Konvencije in v dveh direktivah že določa takšne vrste in habitatne tipe.

Uveljavljen ukrep za ohranjanje biotske raznovrstnosti in-situ je ustanavljanje zavarovanih območij oziroma območij s posebnimi ukrepi za njeno ohranjanje. Podpisnice Konvencije pripravijo, kjer je treba, smernice za izbor, ustanovitev in upravljanje zavarovanih območij oziroma območij, kjer je treba sprejeti posebne ukrepe za ohranitev biotske raznovrstnosti. Evropska unija se je sporazumela o njihovem ustanavljanju tam, kjer so še evropsko pomembni habitati z endemičnimi in ogroženimi vrstami. Na takšnih območjih (NATURA 2000) je treba zagotavljati trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti in razvoj prostora, ki ohranja habitate in populacije teh endemičnih in ogroženih vrst. Deležna pa so tudi večjih ekonomskih in razvojnih spodbud za dejavnosti, ki so v skladu s cilji njihovega ohranjanja.

Habitati, habitatni tipi in njihova avtentična biotska raznovrstnost se ohranjajo s prepuščanjem območij naravnemu razvoju (naravni sukcesiji združb) ali s poseganjem na območja z rabo, ki vzdržuje visoko biotsko raznovrstnost. Ohranjanje različnih habitatnih tipov s prepuščanjem naravni sukcesiji na primerno velikih območjih se v Evropi ne izvaja, razen v subarktičnem in visokogorskem biomu. Glavni razlog je razmeroma gosta poseljenost in človekova raba večine evropskega ozemlja. Zato je bolj uveljavljeno vzdrževanje habitatnih tipov s trajnostno rabo zemljišč.

Slovenska zakonodaja že ureja to področje, izvedbeno stran pa je treba vzpostaviti v celoti. Izvedbeni cilji, ki prispevajo k temu delu ohranjanja biotske raznovrstnosti, so opisani v poglavju 2.

1.5.3 Trajnostna raba

Zaradi večtisočletnega kultiviranja zemljišč je prvotnih oziroma povsem naravnih območij v Evropi manj kakor v večini drugih delov sveta. Habitatni tipi, pomembni za ohranjanje biotske raznovrstnosti, so tudi del določene kulturne krajine. Na njih je raba zemljišč nujna za ohranjanje značilnih rastlinskih in živalskih združb (značilne biotske raznovrstnosti). Raba zemljišč in vodnih virov, ki naj ohranja biotsko raznovrstnost, pa mora upoštevati, da so naravni viri, tako abiotski (npr. voda) kot biotski (= sestavine biotske raznovrstnosti), tudi življenjski prostor živalskih in rastlinskih vrst. Trajnostna raba je zato v okviru Konvencije definirana kot »raba sestavin biotske raznovrstnosti le na način in v količini, ki dolgoročno ne povzroča zmanjševanja biotske raznovrstnosti, tako da ostaja ohranjena njena zmožnost za zadovoljevanje potreb in pričakovanj sedanjih in prihodnjih generacij«. Svetovna komisija za okolje in razvoj definira trajnostni razvoj kot »zadovoljevanje potreb sedanjih generacij, ne da bi bile s tem ogrožene možnosti prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih«. Tak razvoj mora priznavati tudi biotsko raznovrstnost kot kvaliteto, kot zbirko sestavin, ki je danes ne

uporabljamo v celoti, potrebovale pa jo bodo prihodnje generacije. Za doseg takšnega razvoja je treba zahteve po ohranjanju življenjskega prostora sestavin biotske raznovrstnosti upoštevati pri izrabi prostora in abiotskih naravnih virov. Slovenija se je za trajnostni razvoj nedavno opredelila v Strategiji gospodarskega razvoja RS.

Gospodarske in nekatere družbene dejavnosti z izkoriščanjem naravnih virov (npr. sestavin biotske raznovrstnosti, vode, zemljišč, mineralnih surovin) ali s poseganjem v prostor bistveno vplivajo na biotsko raznovrstnost. Zato morajo povezovati in vključevati, kjer je mogoče in ustrezno, ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti v ustrezne sektorske in medsektorske načrte, programe in politike, s čimer bosta zagotovljena ohranjanje ter trajnostna raba sestavin biotske raznovrstnosti. Strategija Evropske unije o biotski raznovrstnosti natančneje določa ukrepe, ki so potrebni za zagotavljanje trajnostne rabe naravnih virov.

Slovenska zakonodaja to področje pravnosistemsko že ureja. Na posameznih področjih je treba trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti tudi pravno še urediti. Obvezno pravno programsko izhodišče za vključevanje ukrepov ohranjanja biotske raznovrstnosti na druga področja je že dano, v usmeritvah ga natančneje dopolnjujeta še Nacionalni program varstva okolja in Strategija gospodarskega razvoja RS. Sektorske razvojne politike pa morajo ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo njenih sestavin postopoma vključiti v celoti. Izvedbeni cilji trajnostne rabe in razvoja, ki prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti, so opisani v poglavju 3.

1.5.4 Podporne dejavnosti ohranjanju biotske raznovrstnosti in trajnostni rabi
Te dejavnosti pomembno prispevajo k bolj ciljnemu in učinkovitemu ohranjanju in-situ in trajnostni rabi, s čimer je možno tudi bolj učinkovito odpravljati največje grožnje zmanjševanju biotske raznovrstnosti. V nadaljevanju so izpostavljene tiste dejavnosti, ki jih zaradi njihovega pomena pri ohranjanju biotske raznovrstnosti izpostavljata Konvencija ali Strategija Evropske unije o biotski raznovrstnosti.

Monitoring

Za učinkovito ohranjanje biotske raznovrstnosti in-situ in za ustrezno trajnostno rabo je potrebno ugotavljanje sprememb v stanju biotske raznovrstnosti. Spremljati in nadzirati je treba njene sestavne dele, s posebno pozornostjo do tistih, ki zahtevajo nujne ohranitvene ukrepe, ter tistih, ki ponujajo največje možnosti za trajnostno rabo. Treba je opredeljevati procese in kategorije dejavnosti, ki imajo ali bi lahko imele pomembne škodljive učinke na ohranjanje in trajnostno rabo biotske raznovrstnosti, ter spremljati in nadzirati posledice teh procesov in dejavnosti. V okviru monitoringa je treba sistematsko zbirati ustrezne podatke, jih ohraniti in vzdrževati.

Slovenska zakonodaja to področje že ureja, izvedbeni cilji monitoringa so opisani v poglavju 4.

Raziskovanje

Politika trajnostnega razvoja je lahko uspešnejša kadar obstajajo ustrezne znanstvene podlage in strokovne rešitve. Zato je treba okrepiti raziskovanje, ki prispeva k identifikaciji biotske raznovrstnosti in učinkovitemu ukrepanju pri njenem ohranjanju. Za družbeni razvoj je pomembno raziskovanje konceptov in načinov trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti.

Izobraževanje in komuniciranje

Ogroženost biotske raznovrstnosti izhaja iz človekovega odnosa do narave ter obstoječih vedenjskih vzorcev v družbi. Biotsko raznovrstnost je možno ohranjati le, če se celotna družba zaveda vzrokov in posledic njenega ogrožanja in spremeni del svojih navad in vedenjskih vzorcev. To pa bo možno ob motivaciji z ustreznimi mehanizmi, z omejitvami in spodbudami ter primerno informiranostjo, ozaveščenostjo in izobraževanjem, za kar morajo poskrbeti vsi trije segmenti oblasti.

Mehanizmi ukrepanja za ohranjanje biotske raznovrstnosti

Vsaka pogodbenica, če je to možno in ustrezno, sprejme ustrezne gospodarske in družbeno sprejemljive ukrepe, ki spodbujajo ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti. Takšni ukrepi so zakonodajni, ekonomski in prostorsko-načrtovalski. Evropska unija je spodbujevalne zakonodajne in ekonomske mehanizme že vgradila v nekatere sektorske politike. Zainteresiranim so tako na razpolago podpore LIFE za ohranjanje območij NATURA 2000, kmetijsko-okoljske podpore za ustrezno rabo zemljišč z visoko biotsko raznovrstnostjo in podpore za ustrezen regionalni razvoj. Za večjo učinkovitost pri ohranjanju biotske raznovrstnosti so nujni tudi omejevalni mehanizmi. Zakonodaja Evropske unije omejuje dejavnosti predvsem s ciljem ohranjati najbolj ogrožene sestavine biotske raznovrstnosti.

Slovenska zakonodaja to ustrezno ureja na nekaterih področjih. Izvedbeni cilji za uvajanje mehanizmov spodbujanja ohranjanja biotske raznovrstnosti in usklajevanja interesov ohranjanja in (ne)trajnostne rabe so opisani v poglavjih 3 in 4.

1.6 Izhodišča in načela priprave strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti
Vodilo pri pripravi slovenske strategije so bili dokumenti Konvencije (sama določila Konvencije, odločitve konferenc pogodbenic, priporočila strokovnih organov Konvencije), upoštevani so bili tudi ukrepi, ki jih nalaga zakonodaja Evropske skupnosti. Že iz ciljev Konvencije izhajajo specifični cilji in ukrepi, ki stremijo k vzpostavitvi ugodnega stanja najbolj ogroženih in za rabo najbolj pomembnih sestavin biotske raznovrstnosti v državi, kakor tudi k ustavljanju nezaželenih trendov njenega zmanjševanja.

Oblikovanje strateških ciljev in usmeritev temelji na:

- § pregledu stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji,
- § oceni stanja in vzrokov za zmanjševanje biotske raznovrstnosti v Evropi, s poudarkom na sosednjih državah in državah Evropske unije,
- § obstoječih pravnih podlagah in mehanizmih,
- § upoštevanju načel ukrepanja in delitev odgovornosti,
- § znanih pristopih ohranjanja biotske raznovrstnosti, ki jih ubirajo sosednje države.

Pripravo publikacije Pregled stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji, ki vključuje opredeljevanje sektorskih problematik, je vodila Agencija RS za okolje, sodelovali pa so predstavniki ključnih sektorjev oziroma ministrstev, različne nacionalne raziskovalne institucije, predstavniki nevladnih organizacij in številni strokovnjaki.

1.6.1 Načela ukrepanja in delitev odgovornosti

Doseganje ohranjanja in trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti je uspešnejše ob upoštevanju spodaj navedenih načel v vseh dejavnostih, ki izkoriščajo naravne vire ali nanje vplivajo. Nekatera načela so v Sloveniji že vgrajena v področno zakonodajo - Zakon o varstvu okolja in Zakon o ohranjanju narave, posredno ali neposredno jih izpostavlja tudi Strategija gospodarskega razvoja RS. Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti jih povzema celovito, z namenom, da jim sledijo pri svojem razvoju tudi sektorske politike:

§ Načelo previdnega sprejemanja odločitev: odločati se je treba na podlagi najboljših razpoložljivih informacij ter sprejeti gospodarsko in družbeno ustrezne ukrepe, ki delujejo kot spodbude za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

§ Načelo izogibanja[19]: za projekte, ki bodo imeli verjetno večji negativni vpliv na biotsko raznovrstnost, je obvezna izdelava strateške presoje vplivov na okolje.

§ Načelo previdnosti: ne sme se odložiti ukrepanja, s katerim se je možno izogniti potencialno negativnim vplivom dejavnosti na biotsko raznovrstnost, tudi če vzročna zveza med temi dejavnostmi in njihovim vplivom še ni bila v celoti ugotovljena. To pomembno prispeva k zmanjšanju tveganja za človeštvo, naravo in okolje z uporabo znanstvenih in tehnoloških prednosti. Temu načelu najbolje sledijo celovite strategije, ki preprečujejo okoljske obremenitve oziroma obremenitve biotske raznovrstnosti od vsega začetka.

§ Načelo premestitve in smotrne rabe prostora[20]: dejavnosti, ki so še posebno škodljive za biotsko raznovrstnost in se jim ni mogoče izogniti, bi morali premestiti na območja, kjer bodo povzročale manj škode. Ob približno enakih učinkih izkoriščanja naravnih dobrin (ki pomeni poseganje v življenjski prostor vrst in populacij) je treba izbirati najmanjše možno poseganje v naravo in se, če so na voljo alternativne tehnične možnosti, odločiti za izvedbo posega, ki ne okrne narave.

§ Načelo ekološke kompenzacije[21]: če se škodljivim vplivom fizikalno-kemijskih sprememb na območjih z visoko stopnjo biotske raznovrstnosti ni mogoče izogniti, je treba spet vzpostaviti ravnotežje s kompenzacijskimi varstvenimi ukrepi.

§ Načelo ekološke celovitosti[22]: zagotoviti je treba delovanje ekoloških procesov, od katerih je odvisno preživetje vrst in ohranitev habitatov.

§ Načelo ponovne vzpostavitve in obnove[23]: izgubljene sestavine biotske raznovrstnosti bi morali spet vzpostaviti in/ali obnoviti, sem spadajo ukrepi za obnovo habitatov in ponovno naselitev ogroženih vrst.

§ Načelo najboljše razpoložljive tehnologije in okolju najustreznjšega ravnanja[24]: dostop do tehnologije in njeno širjenje sta ključna elementa ohranjanja; kjer je mogoče, je treba tudi drugim omogočiti uporabo tehnologij, ki so uporabne pri ohranjanju biotske raznovrstnosti in trajnostni rabi njenih sestavin.

§ Načelo »onesnaževalec plača«[25]: stroške ukrepov za preprečevanje, nadzorovanje in zmanjševanje škode, povzročene biotski raznovrstnosti, mora poravnati tisti, ki je odgovoren za nastalo škodo. Za to načelo je osrednjega pomena celostno obravnavanje stroškov, ki izhajajo iz ekoloških učinkov proizvodnje, potrošnje in distribucije. Sestavni del načela je tudi

dodelitev stroškov onesnaževalcu, in te stroške je treba upoštevati pri merjenju ekonomske učinkovitosti. Intenzivnost rabe narave in okolja se mora naraščajoče izražati v stroških in posledično v cenah. Le tako bodo gospodarske družbe in gospodinjstva/širša javnost prejeli pravilne, tj. trajnostnost spodbujajoče cenovne signale na katerih bodo temeljile njihove odločitve.

§ Načelo udeležbe javnosti in javne dostopnosti informacij[26]: podporo javnosti pri uvajanju ukrepov v zvezi z biotsko raznovrstnostjo je treba doseči z vključevanjem javnosti, interesnih skupin in lastnikov zemljišč, znanstvene skupnosti ter drugih posameznikov in skupin državljanov.

§ Načelo preprečevanja[27]: preprečevanje škode je cenejše kakor njeno saniranje.

§ Načelo sodelovanja[28]: načelo, ki omogoča skupno reševanje problematike in najučinkovitejše iskanje ustreznih rešitev, s tem pa prinaša velike prihranke tudi v okviru porabe javnih sredstev, saj že vsebuje načelo preprečevanja. Temelji na najširši možni udeležbi vseh zainteresiranih, tj. javnosti, industrije in družbenih skupin pri zastavljanju ciljev in izvajanju ukrepov, ki sledijo politiki trajnostnega razvoja.

2. USMERITVE OHRANJANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI

Koncept biotske raznovrstnosti obravnava vse obstoječe variacije živega sveta, to je število, pestrost in variabilnosti organizmov in zvez, ki jih tvorijo z združevanjem. Običajno je ta pestrost razumljena na treh biotskih ravneh – genski, vrstni in ekosistemski. Temeljna je zahteva po ohranitvi te biotske raznovrstnosti z ohranitvijo ekosistemov in naravnih habitatov in-situ ter vzdrževanjem in krepitvijo populacij, ki so sposobne nadaljevati razvoj vrst v svojem naravnem okolju. Ohranitev ekosistemov se izvaja zlasti skozi sonaravno ali trajnostno gospodarjenje, ki vključuje ohranjanje ugodnega stanja habitatnih tipov, habitatov vrst, vrst in populacij ter genske pestrosti. Odločitev pogodbenic št. V/6 (glej poglavje Dodatek) podrobneje razlaga in promovira ekosistemski pristop pri ohranjanju biotske raznovrstnosti. Ohranjanje in-situ je v nadaljevanju razdeljeno na tri ravni, ekosistemsko, vrstno in gensko. V Evropi zaradi večtisočletnega kultiviranja zemljišč pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti tudi ohranjanje krajinske pestrosti. Za vrste in populacije, ki so tako prizadete, da je njihovo preživetje v naravi regionalno ali globalno vprašljivo, in za kultivirane sorte in pasme, pa je smiselno tudi varovanje ex-situ.

Pojem živalske in rastlinske vrste se uporablja, kakor je določeno v Zakonu o ohranjanju narave, s čimer se cepljivke, glive in lišaji obravnavajo kot rastlinska vrsta.

2.1 Ohranjanje ekosistemov

Med velikimi naravnimi ekosistemi, ki v Evropi bistveno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti in so zaradi človekovega delovanja najbolj ogroženi, so predvsem celinske vode, morski, obalni, travniški in gozdni ekosistemi. K ohranjanju ekosistemov prispeva ohranjanje ugodnega stanja pripadajočih habitatnih tipov. V Sloveniji je treba za ohranjanje visoke biotske raznovrstnosti poleg habitatnim tipom, ki se pojavljajo v prej naštetih ekosistemih, posvetiti posebno pozornost še podzemeljskim habitatnim tipom. V strategiji je uporabljena klasifikacija habitatnih tipov PHYSIS, ki jo kot osnovo za določanje habitatnih

tipov uporablja tudi Evropska unija. Odločitve pogodbenic Konvencije uvajajo tudi pojem mokrišča, ki pa je opredeljen na drugačni podlagi kakor habitatni tipi. Okvirno je v slovenskih razmerah mokrišče območje, kjer se pojavlja kateri koli od obalnih habitatnih tipov, habitatnih tipov celinskih voda, barij in močvirij, mokrotnih in vlažnih travnišč, obrečnih in močvirnih gozdov in grmišč ter nekateri od podzemeljskih habitatnih tipov.

Občutno zmanjševanje in izguba določenih habitatnih tipov (npr. ekstenzivni travniki, travniški sadovnjaki, mokrišča), vse večja fragmentacija krajine, zaviranje dinamičnih procesov v ekosistemih, izginjanje struktur v krajini, povečevanje motečih dejavnikov v odročnih naravnih predelih (visokogorje, skalne stene, povirja potokov in rek) vodi k vse obsežnejšemu izginjanju specializiranih in endemičnih vrst in s tem k »eroziji« slovenske vrstne raznovrstnosti. Ohranjanje ekosistemov in pripadajoče pestrosti habitatnih tipov je zato ključno tudi za ohranjanje vrstne pestrosti. Zaradi navezave na Ramsarsko konvencijo o mokriščih so eden izmed poudarjenih ekosistemov mokrišča. Ohranjajo se z izvajanjem naravovarstvenih usmeritev, ki se nanašajo na zgoraj omenjene habitatne tipe (poglavje 2) in dejavnosti, ki prispevajo k ohranjanju njihovega ugodnega stanja (poglavje 3).

Za učinkovitejše ohranjanje ekosistemov je pomembno okrepiti podporo ustanavljanju mreže zavarovanih območij ob upoštevanju sistema zavarovanih območij Evropske unije - mreže NATURA 2000. Za ohranjanje populacij številnih prostoživečih vrst in njihovih življenjskih prostorov pa vzpostavitev sistema zavarovanih območij še ni dovolj učinkovita in ustrezna. Zato je za ohranjanje in-situ nujno, da država poskrbi za ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti tudi zunaj zavarovanih območij.

Številni globalni procesi imajo resne posledice za stanje biotske raznovrstnosti, zlasti podnebne spremembe in tanjšanje ozonskega plašča. Podnebne spremembe vplivajo na nekatere občutljive ekosisteme. Kot posledica stopnjevanja podnebnih sprememb v delovanju ekosistemov lahko nastanejo spremembe, kar je treba upoštevati pri ohranjanju in trajnostni rabi sestavin biotske raznovrstnosti. Tanjšanje ozonske plasti pa utegne posredno vplivati na lokalno biotsko raznovrstnost.

CILJ

- Ohranitev ekosistemov skozi ohranjanje ugodnega stanja habitatnih tipov.

USMERITVE

- Zavarovanje in varovanje območij, ključnih za ohranjanje ugodnega stanja habitatnih tipov.
- Vzpostavitev mreže zavarovanih območij ob upoštevanju omrežja NATURA 2000 in zagotavljanje ustreznih mehanizmov za ohranjanje in trajnostno rabo, vključno s finančnimi mehanizmi.
- Vzpostavitev in učinkovito upravljanje ekološkega omrežja z namenom izboljšati stanje ogroženih oziroma ključnih vrst in njihovih habitatov ter ekosistemov.
- Podpreti in promovirati ohranjanje značilnih struktur in funkcij ogroženih ekosistemov.

- Zvišati družbeno in ekonomsko uporabnost mehanizmov za ohranjanje biotske raznovrstnosti ter odpravljati podpore, ki spodbujajo zmanjševanje biotske raznovrstnosti in netrajnostno rabo njenih sestavin.
- Vzpostavitev ustrezne koordinacije med različnimi pobudami za ustavljanje podnebnih sprememb in tanjšanja ozonske plasti za doseganje njihove sinergije v skladu z Okvirno konvencijo ZN o spremembah podnebja.
- Združevanje aktivnosti in pobud drugih mednarodnih dogovorov s področja varstva okolja in ohranjanja narave ter vsebin Konvencije z namenom doseči, da bodo čim bolj učinkoviti.

2.1.1 Obalni in morski habitatni tipi

Slaba petina slovenske morske obale je ohranila bolj ali manj naravno podobo. Območja z obalnimi in morskimi habitatnimi tipi, kjer so ti še biotsko izjemno raznovrstni ali dobro ohranjeni in dajejo habitat ogroženim rastlinskim ali živalskim vrstam, bistveno prispevajo k visoki biotski raznovrstnosti v Sloveniji. Takšna območja edina zagotavljajo življenjski prostor številnim značilnim morskim in obmorskim organizmom.

Podobno kot v vsem Sredozemlju so tudi pri nas poglobitni pritiski na tovrstne habitatne tipe urbanizacija, industrializacija, povečevanje prometa in turizma in s tem povezano onesnaževanje. To so glavni vzroki za njihovo ogroženost, delujejo pa predvsem v zaledju. Biotsko raznovrstnost v obalnih in morskimi habitatnih tipih neposredno ogrožajo urbanizacija ožjega obalnega pasu in nekatere druge dejavnosti na obali in v morju ter s tem povezano onesnaževanje, ter naseljevanje in širjenje tujerodnih vrst.

V Sloveniji je večina območij s pomembnimi obalnimi in morskimi habitatnimi tipi zavarovana, zelo važno pa je tudi njihovo ustrezno upravljanje. Omenjena zavarovana območja so majhna, zato je za dolgoročno ohranitev teh habitatnih tipov pomembno ustrezno prilagajanje dejavnosti na njihovih vplivnih območjih.

CILJI

- Na Obali in v zaledju zmanjšanje industrijskega, kmetijskega in komunalnega onesnaževanja voda in morja na raven, ki ne ogroža biotsko izjemno raznovrstnih ali dobro ohranjenih habitatnih tipov ter habitatov ogroženih ali endemičnih rastlinskih ali živalskih vrst.
- Vrnitev v ugodno stanje degradiranih habitatnih tipov, kjer je to izvedljivo.
- Preprečitev vnosa tujerodnih vrst v naravno okolje in širjenja že vnesenih tujerodnih vrst na ekološko pomembna območja.

USMERITVE

- Dosledno upoštevanje in izvajanje varstvenih režimov zavarovanih območij in izkoriščanje razvojnih možnosti, ki jih ta ponujajo pri razvoju Obale.
- Prednostno izvajanje sprejetih programov obnove degradiranih habitatnih tipov.

- Načrtovanje in izvajanje posegov in dejavnosti na zavarovanih območjih in v njihovem vplivnem območju morata zagotavljati ohranjanje ugodnega stanja habitatnih tipov, z naravno zgradbo in strukturo morskega dna, obale in rečnih ustij vred.

2.1.1 Celinske vode, barja in močvirja

Le nekaj odstotkov površine Slovenije so območja z ohranjenimi habitatnimi tipi, ki spadajo med celinske vode, barja in močvirja. Ti so med vrstno najbogatejšimi in tako znatno prispevajo k višji biotski raznovrstnosti.

Že zaradi razmeroma majhne površine so zelo ranljivi, zaradi nizke družbene vrednosti pa močno podvrženi degradaciji in posledično med najbolj ogroženimi. Neustrezno upravljanje voda in posledično v njej in ob njej živečih organizmov je bistveno prispevalo k veliki ogroženosti vrst.

Količina in kakovost vode (zlasti v povezavi z onesnaževanjem s pesticidi in gnojili) sta bistvena parametra za delovanje vseh ekosistemov in s tem za ohranjanje ogroženih habitatnih tipov. Konkurenčne in z ohranjanjem potencialno konfliktne zahteve različnih sektorjev po tem omejenem naravnem viru ustvarjajo nujnost strateške politike do voda s ciljem ohranjanja in trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti, ki jo je Evropska unija postavila s skupno politiko do voda (ti. Direktiva o skupni politiki do voda).

CILJI

- Ohranitev obstoječih ekološko pomembnih mokrišč in ugodnega stanja habitatnih tipov na njih ter obnova ekološkega značaja degradiranih celinskih voda, barij in močvirij, kjer je to izvedljivo.
- Celovita obravnava voda kot sistema, v katerem podzemne in površinske vode ter pripadajoči habitatni tipi sestavljajo enovito celoto.
- Doseči raven stanja voda, ki ne ogroža biotsko izjemno raznovrstnih ali dobro ohranjenih habitatnih tipov ter habitatov ogroženih ali endemičnih rastlinskih ali živalskih vrst, predvsem z zmanjšanjem industrijskega, kmetijskega in komunalnega onesnaževanja voda.
- Preprečitev vnosa tujerodnih vrst v celinske vode in širjenja že vnesenih tujerodnih vrst na ekološko pomembna območja.
- Spodbuditev rabe zemljišč na obrežju in v aluvialnem pasu rek za ohranjanje habitatnih tipov, ki vzdržujejo vodni ciklus in so pomembni za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ter zmanjšanje in preprečevanje škodljivega delovanja voda.
- Prilagajanje rabe prostora naravnim zakonitostim voda ter njeno usmerjanje zunaj območij z intenzivnimi hidrodinamičnimi procesi in zunaj območij, ki so strateško pomembni vodni viri.

USMERITEV

- Učinkovito izvajanje skupne politike Evropske unije do voda kot orodja za ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti. To zahteva analizo količin in kakovosti vode za zadovoljevanje potreb po njej na vsakem povodju, med katerimi je treba upoštevati potrebe po vodi za ohranjanje biotske raznovrstnosti, za pitno vodo in drugo rabo (npr. namakalno, energetska, industrijska).

2.1.3 Habitatni tipi v kmetijski krajini

Ekstenzivni načini rabe zemljišč, ki vzdržujejo kmetijsko krajino, pomagajo ohranяти tudi habitatne tipe, ki bistveno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Ti tipi so predvsem vlažna in suha travišča na revnih tleh (habitatni tipi po palearktični klasifikaciji: naravna suha travišča in sekundarna suha travišča, mokrotna ali vlažna antropogena travišča in visoko steblikovje), travniški sadovnjaki in omejki, drevoredi, podeželski mozaik.

Obseg nekaterih habitatnih tipov v kmetijski krajini se je precej zmanjšal zaradi prehoda na intenzivni način pridelave hrane in zaradi opuščanja sonaravnih oblik kmetovanja. Tako so redke in ogrožene postale številne vrste, vezane pretežno na te habitate. Iz krajine so izginile tudi številne drobne strukture (npr. omejki, drevoredi, suhozidi), ki so pomembne za preživetje ogroženih vrst.

V primerjavi z državami Evropske unije ima Slovenija še več območij z ohranjenimi habitatnimi tipi v kmetijski krajini. To prednost bomo ohranili z ustreznimi ukrepi razvoja kmetijstva.

CILJA

- Ohranitev sedanjega obsega vlažnih in suhih travišč ter travniških sadovnjakov prednostno na območjih ogroženih ali endemičnih živalskih ali rastlinskih vrst.

- Ohranitev sedanje dolžine omejkov oziroma njeno povečanje, prednostno na ekološko pomembnih območjih.

USMERITVE, ki pomembno prispevajo k tema ciljema, so opisane v poglavju Kmetijstvo.

2.1.4 Gozdni habitatni tipi

V primerjavi z večino evropskih držav imamo v Sloveniji sorazmerno dobro ohranjene gozdove, ki pokrivajo 56 % ozemlja. Pestra rastišča in podnebne razmere omogočajo veliko pestrost gozdnih združb (habitatnih tipov). K ohranjanju visoke biotske raznovrstnosti v Sloveniji prispevajo predvsem velike sklenjene površine gozdov v različnih sukcesijskih stadijih z visokim deležem odmrle lesne mase in otoki gozdov v kmetijski in predmestni krajini (zlasti dinarski jelovo-bukovi gozdovi, nižinski jelševi gaji in poplavni dobovi gozdovi, redke gozdne združbe drugih svežih in povirnih leg, drugi redki ekosistemi, habitati in biotopi / ekocelice v gozdu, gozdovi na zgornji gozdni meji, (pra)gozdni rezervati, naravni in stari polnaravni gozdni tipi, gozdni genski rezervati in avtohtone provenience). V takih gozdovih so se pogosto obdržali redki habitatni tipi in vrste organizmov, ki jih je treba posebej varovati.

Institucionalno in normativno je skrb za gozdove dobra, to se kaže v ohranjenosti in pestrosti naših gozdov. Slovenija z velikim deležem gozdov nosi zaradi ogroženosti gozdnih ekosistemov v svetovnem in evropskem merilu tudi veliko odgovornost za ohranjanje njihove biotske raznovrstnosti. Z usmeritvami razvoja gozdarstva pa je treba zagotoviti, da se bo tako stanje tudi ohranilo.

CILJ

- Ohranitev ugodnega stanja gozdnih habitatnih tipov in povečevanje območij v takšnem stanju.

USMERITVE, ki pomembno prispevajo k temu cilju, so opisane v poglavju Gozdarstvo.

2.1.5 Podzemeljski habitatni tipi

Zanje je v Sloveniji značilna visoka stopnja endemizma živalskih vrst in razmeroma dobra ohranjenost - pripadajoča vodna in kopenska podzemeljska favna sta med najbogatejšimi na svetu. Slovenski podzemeljski svet ima tudi izjemno znanstveno in kulturno-zgodovinsko vrednost.

Gre za okolja z veliko ekološko občutljivostjo, na stanje biotske raznovrstnosti v njih pa neposredno vpliva pretirana ali neprimerna uporaba jam. Ta povzroča uničevanje življenjskega prostora živali z onesnaževanjem z odlaganjem odpadkov v vhodne dele jam, v njihovi notranjosti pa s teptanjem, onesnaževanjem s karbidnim apnom, baterijami in nerazgradljivimi odpadki, motenjem kolonij netopirjev, lovom in nabiranjem nevretenčarjev, osvetljevanjem turističnih jam. Raba kraškega površja odločilno vpliva na stanje biotske raznovrstnosti v jamah prek stanja in dinamike površinskih voda, ki se stekajo v podzemlje. Raznovrstnostjo ogroža onesnaževanje teh voda, hidrotehničnih posegi, ki bistveno spreminjajo odtočni režim, ter občasne nesreče kot posledica posamičnih izlivov strupenih snovi nad kraškim podzemljem ali nad ležišči intersticialne vode.

Za ohranjanje biotske raznovrstnosti v podzemeljskih habitatih je poleg ciljev iz poglavij Celinske vode, barja in močvirja ter Upravljanje z vodami na kraškem območju opredeljen še specifičen cilj.

CILJ

- Ohranitev ugodnega stanja podzemeljskih habitatnih tipov na ekološko pomembnih območjih in ugodnega varstvenega statusa celotne podzemeljske favne.

USMERITEV

- Dovoljevati rabo jam le za oblike turizma in rekreacije, ki ustrezno upoštevajo veliko občutljivost teh habitatov in ne uničujejo življenjskega prostora živali.

2.2 Ohranjanje krajinske pestrosti

V Evropi zaradi večtisočletnega kultiviranja zemljišč prevladuje krajina, ki zaradi regionalno različnih krajinskih tipov pomembno prispeva k visoki biotski raznovrstnosti. Za njeno ohranjanje so posebno pomembni tipi krajine, katerih sestavni deli so drobne strukture v njej (vodotoki in drugi vodni pojavi, posamezno drevje ali skupine dreves, žive meje, suhozidi, drevoredi), ekstenzivne kmetijske površine (npr. malo gnojene ali negnojene travniki in pašniki), mozaični preplet njiv z različnimi kulturami in trajnostno gospodarski gozd.

Poenostavljanje krajine zaradi izginjanja naravnih struktur in kulturnih elementov v krajini zmanjšuje tako krajinsko pestrost kakor biotsko raznovrstnost ter vodi v izginjanje identitete določenega tipa krajine. Pretežni del slovenske krajine je v kmetijski in gozdarski rabi. Na zemljiščih v kmetijski rabi poteka poenostavljanje krajine zaradi intenzifikacije. V nekaterih delih Slovenije se zaradi opuščanja kmetijstva zaraščajo kmetijske površine, s čimer izginjajo tudi določeni habitatni tipi v krajini.

Krajino ohranjajo človekove aktivnosti, to pomeni izvajanje aktivnosti za ohranjanje in vzdrževanje pomembnih ali značilnih lastnosti krajine, ki ohranjajo za določen tip krajine značilno krajinsko in biotsko raznovrstnost. Varstvo oziroma ohranjanje biotsko najbolj pomembnih tipov krajine je povezano s tradicionalnim in ekstenzivnim načinom rabe prostora v preteklosti, ki je bil odvisen od ekonomskih in socialnih razmer v preteklosti, in je zato izvedljivo le na manjših površinah v okviru zavarovanih območij oziroma na območjih izjemnih krajin. Za ohranjanje ostale krajine pa je važno takšno načrtovanje dejavnosti, ki ne zmanjšuje pestrosti krajine ter naravnih in kulturnih vrednot v njej. Pomembno je njeno ustrezno vzdrževanje ter usmerjanje in usklajevanje sprememb, ki jih prinašajo družbeni, gospodarski in okoljski procesi.

CILJA

- Ohranitev tradicionalne ekstenzivne in trajnostne rabe prostora, ki ohranja visoko biotsko raznovrstnost, krajinsko pestrost in kulturno identiteto krajine, v delih zavarovanih območij in na območjih izjemnih krajin.
- Ohranitev obstoječe krajinske pestrosti ter naravnih in kulturnih vrednot v njej.

USMERITVE

- V delih zavarovanih območjih in na območjih izjemnih krajin usmerjanje razvoja, razvoj trajnostnih modelov rabe prostora, spodbujanje domače obrti, usmerjanje turistov za zmanjševanje neželenih obremenitev okolja in zviševanje lokalnih prihodkov.
- Zmanjševanje škodljivih učinkov prostorskih posegov na krajino ter njene naravne in kulturne vrednote s prostorskim načrtovanjem in nadzorom nad nezaželenimi oblikami razvoja.
- Podpiranje tradicionalne rabe prostora, kjer je možno, zlasti pa v povezavi s kmetijsko-okoljskimi programi.

2.3 Ohranjanje vrst

Med poglavitnimi vzroki ogrožanja biotske raznovrstnosti so intenzifikacija kmetijske pridelave, širjenja urbanih središč, industrije in transportne mreže, povečevanje onesnaževanja, povečevanje rabe zemljišč in naravnih virov za potrebe turizma. Podatki iz rdečih seznamov kažejo na ogroženost 10 % domorodnih vrst višjih rastlin, 36 % listnatih mahov, 12 % lišajev, 13 % metuljev, 62 % domorodnih sladkovodnih in 7 % morskih vrst rib, 100 % dvoživk, 88 % plazilcev, 52 % ptic in 55 % sesalcev. Večinoma so to specializirane in/ali endemične vrste. K njihovemu vse obsežnejšemu izginjanju vodi predvsem izguba njihovih življenjskih prostorov (habitatov). Biotska raznovrstnost domorodnih pasem domačih živali pa je ogrožena zaradi nadomeščanja z intenzivnejšimi tujerodnimi pasmami, ki omogočajo večjo prirejo in s tem gospodarnejšo pridelavo na kmetijah.

Za ustavitev »erozije« vrstne pestrosti je ključno ohranjanje ekosistemov in njihove pestrosti habitatnih tipov (glej poglavje Ohranjanje ekosistemov). Nekatere vrste so ogrožene zaradi izgube habitatov in tudi zaradi neposrednih načinov ogrožanja. Za ohranjanje populacij teh vrst so potrebni dodatni ukrepi.

CILJ

- Ohranitev ugodnega stanja vseh domorodnih živalskih in rastlinskih vrst.

USMERITVE

- Priprava in izvajanje akcijskih programov za izboljšanje stanja najbolj ogroženih vrst.
- Zmanjšati pritiske na ogrožene vrste (predvsem zaradi povečane rekreacije in izkoriščanja vrst) v kritičnih obdobjih (gnezdenje, drstenje, prezimovanje) na raven, ki omogoča vzdrževanje populacij.
- V habitatih ohranjati strukture, potrebne za ohranjanje populacij ogroženih vrst.
- Ohranjati in po potrebi vzpostavljati ekološke povezave, ki omogočajo gensko izmenjavo med populacijami.
- Za ohranjanje ogroženih vrst koordinirati in-situ in ex-situ ukrepe, zlasti vzgajanje vrst za vračanje v naravo z vzpostavljanjem primernih razmer za njihovo razmnoževanje v naravi.
- Preprečevati vnos tujerodnih vrst v naravno okolje.

2.4 Ohranjanje genske pestrosti

Genska pestrost je pri vseh živih bitjih temelj za prilagajanje spremenljivim življenjskim razmeram. Omogoča jim preživetje v spreminjajočem se okolju in s tem nenehno prilagajanje vrst nanj skozi generacije. K visoki genski pestrosti v okviru vrste prispevajo velike učinkovite populacije, zato je pomembno njihovo ohranjanje.

Geni prostoživečih in udomačenih vrst nosijo zapise za uporabne organske snovi, kakor so zdravila in tehnični material. Genska pestrost je obenem temelj za ohranjanje sort kmetijskih rastlin in pasem oziroma linij domačih živali. Za njihovo ohranjanje so pomembne ti. genetske rezerve (npr. minimalno število živali in doz živalskega semena).

Gensko siromašenje vrst ogroža njihov obstoj in je posledica zmanjševanja in izolacije posameznih populacij zaradi zmanjševanja, drobljenja in izolacije habitatov. Mnoge prostoživeče rastlinske in živalske vrste so danes omejene na razdrobljene, nepovezane populacije, ki so med seboj gensko izolirane. To se izraža v genetskem driftu, ki je tem večji, čim manjše in čim bolj izolirane so populacije. Varovanje genskih virov in-situ in ohranjanje ustreznih velikosti učinkovitih populacij je zato glavni cilj ohranjanja biotske raznovrstnosti, medtem ko je varovanje ex-situ, kakor so botanični in živalski vrtovi, arboretumi in genske banke, nujen dodaten ukrep pri redkih in ogroženih vrstah in tam, kjer varovanje in-situ ni več možno.

Ohranjanje genske pestrosti je treba obravnavati kot sestavni del in dopolnilo k varstvu vrst in ekosistemov. Sestavni del zato, ker z vzpostavitvijo ekoloških koridorjev lahko preprečimo izolacijo posameznih populacij in s tem siromašenje genske pestrosti, ki lahko vodi v izumiranje vrst; dopolnilo pa zato, ker lahko v določenih primerih procese, ki vodijo v zmanjševanje vrstne pestrosti, ugotovimo s spremljanjem genetske variabilnosti, še preden jih je možno zaznati s spremljanjem drugih značilnosti.

CILJA

- Preprečitev drobljenja populacij in povezovanje nekoč povezanih populacij za ohranjanje pretoka genov, pri naravno izoliranih populacijah pa zagotovitev njihovega ohranjanja in-situ, in kjer je potrebno povečevanje teh populacij.
- Zagotovitev ex-situ varstva za domorodno floro in favno, katere populacije so tako majhne, da samo in-situ varstvo ni dovolj uspešno.

USMERITVI

- Pri vnašanju tujerodnih vrst in genskem vmešavanju v naravo uvesti primerno varnostno zaščito, zlasti pri gospodarskih panogah, kjer se dejavnosti izvajajo v naravnem okolju, npr. kmetijstvo, farmacija, biotehnologija.
- Pravno urediti področja ohranjanja biotske raznovrstnosti in-situ in ex-situ in ravnanja z gensko spremenjenimi organizmi.

2.5 Ohranjanje ex-situ

Genske banke, vzrejni centri, botanični in živalski vrtovi imajo lahko pomembno vlogo pri ohranjanju biotske raznovrstnosti, če je njihova dejavnost vključena v koordinirane reintrodukcijske ali celovite naravovarstvene sheme. Za kmetijske rastline, z gozdnim genskim fondom vred, kot tudi domače pasme se je nujno izogniti genski eroziji in izboljšati kakovost sort in pasem.

CILJA

- Ohranitev ex -situ prostoživečih vrst, kadar za te ni možno zagotoviti ohranjanja in-situ oziroma kadar je njihovo ohranjanje in-situ resno ogroženo.

- Ohranitev domorodnih udomačenih pasem in sort za proizvodnjo hrane, materiala in zdravil ter genskih virov prostoživečih sorodnikov udomačenih sort in pasem.

USMERITVI

- Spodbujati živalske in botanične vrtove, genske banke in zbirke, da vzdržujejo vrste za vračanje v naravo, kadar to vodi k zadovoljivemu ohranitvenemu statusu vrste in-situ. Vzdrževanje živali naj poteka v okviru zadovoljivih standardov, ki zagotavljajo preživetja sposobne osebkke.
- Spodbujati gojenje domorodnih sort kmetijskih rastlin in rejo domorodnih pasem domačih živali

3. DEJAVNOSTI TRAJNOSTNE RABE SESTAVIN IN TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Trajnostni razvoj omogoča zadovoljevanje potreb današnjih generacij, ne da bi omejeval možnosti prihodnjih pri zadovoljevanju njihovih potreb. Blaginja sedanjih generacij je sprejemljiva, če izhaja iz krepitve virov blaginje in izboljševanja razvojnih dejavnikov. Za zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij bo treba zbirko sestavin biotske raznovrstnosti, ki jih danes še ne uporabljamo, širiti. Uporabljamo namreč vedno več zdravil, tehničnega materiala, rastlinskih sort in živalskih pasem, ki jih pridobimo iz sestavin biotske raznovrstnosti. Zato trajnostna raba posameznih sestavin biotske raznovrstnosti pomeni njihovo rabo na način in v količini, ki dolgoročno ne povzroča zmanjševanja celotne biotske raznovrstnosti. Rezultat trajnostnega razvoja je torej dolgoročno uravnoteženo izboljševanje vseh treh sestavin blaginje, gospodarske, socialne in okoljske, kar vključuje ohranjeno biotsko raznovrstnost.

Dejavnosti različno učinkujejo na ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo njenih sestavin. Najbolj odločilen vpliv imajo kmetijstvo, gozdarstvo, lov, ribištvo, vodno gospodarstvo, energetika, industrija, promet, urbanizacija, turizem in rekreacija. Za učinkovito izvajanje strategije je nepogrešljivo sodelovanje znanosti, tehnologije, izobraževanja, strokovnega usposabljanja in financ.

3.1 Kmetijstvo

Načini rabe prostora poglavitno vplivajo na biotsko raznovrstnost. Določena raba v okviru iste dejavnosti lahko podpira ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ali pa povzroča resno grožnjo. Kmetijstvo generira oboje, tako koristi kot neugodne pritiske na biotsko raznovrstnost, odvisno od načina kmetovanja, obdobja paše in košnje ipd. Določeni habitatni tipi so zaradi naravnih danosti posebno občutljivi na vplive kmetijstva.

Vladno posredovanje s podpiranjem izbranih ukrepov močno vpliva na način kmetovanja. Podpore pogosto vodijo do pridelave ustreznih količin hrane in izvajanja novih kmetijskih praks, ki pa marsikdaj niso v skladu s trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti. Povečanje pridelave gre pogosto na račun degradacije naravnega kapitala (rodovitna zemlja,

čista voda, naravni in polnaravni ekosistemi). Po drugi strani podpiranje sonaravne kmetijske prakse pogosto pomeni zagotavljanje in ohranjanje pomembnih habitatov.

Prebivalci območij, ki so odvisni od kmetijstva, bi morali biti zainteresirani, da raba kmetijskih zemljišč sledi trajnostni praksi. S tem lahko pomembno prispevajo k ohranjanju in trajnostni rabi sestavin biotske raznovrstnosti. Nekatere habitate je možno ohraniti le, če še naprej potekajo ustrezne kmetijske dejavnosti. Kjer je kmetijska raba ključni trajnostni element ekosistemov, lahko njeno opuščanje pelje v nepovratno degradacijo različnih habitatov. Čeprav je ozaveščenost med kmeti vse večja, pa praksa »zelenih tehnologij« ne more zaživeti do zelene stopnje, če kmetijska in okoljska politika ne dajeta kmetom komplementarnih usmeritev in ne delujeta skupno.

Genski viri vrst so nenadomestljiv izvor materiala za kmetijsko rabo, bodisi za dejavnost žlahtniteljev, bodisi za gospodarsko dejavnost, kakor je količinska pridelava hrane, bodisi za pridelavo v spremenjenih okoljskih razmerah, in ne nazadnje tudi za pridelavo v tistih uravnoteženih ekosistemih, ki dopuščajo takšno dejavnost. Eden pomembnejših vidikov kmetijske politike je zaščita genskih virov, ki so uporabni ali potencialno uporabni v kmetijstvu, v okolju kjer so nastale. Za primere, ko takšna oblika varstva genskih virov ni možna, pa je treba izvajati takšne ukrepe varstva ex-situ, ki zagotavljajo ohranjanje teh genskih virov (npr. genske banke).

Slovenska kmetijska politika si je pri uresničevanju gospodarske, prostorske, ekološke in socialne vloge kmetijstva ter njegovega sonaravnega razvoja postavila za cilj tudi uresničevanje načel varstva okolja in ohranjanja narave ter poseljenosti podeželja. Za doseg omenjena politika vključuje ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti v okviru klasičnih, vendar posodobljenih instrumentov ter pravil varovanja okolja in ohranjanja narave. Instrumenti in pravila se morajo razvijati naprej na podlagi načel trajnostnega razvoja in trajnostne rabe prvin biotske raznovrstnosti, z genskimi viri vred. Kmetijska politika zajema med drugim ukrepe za ohranjanje in povečevanje števila domorodnih domačih živali, potrebno pa je še bolj obsežno izvajanje.

Značilnosti slovenskega podeželja sta reliefna razgibanost in mikroklimatska pestrost. Skupaj z ekonomskimi in sociološkimi dejavniki pogojujeta oteženo obdelovanje na teh območjih. Od 1990 so takšna območja v Sloveniji opredeljena kot »območja z omejenimi možnostmi za kmetovanje« in določena po posebnih kriterijih v: gorsko-višinska, hribovska, kraška in druga območja. Za zagotavljanje obdelanosti le-teh pa Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano zagotavlja tudi letna izravnalna plačila. Slovenija je program izravnalnih plačil za ta območja utemeljila v reformi kmetijske politike in se tako na tem področju uskladila s pravnim redom Evropske unije. Vsebinsko te podpore pomenijo priznanje večnamenskosti kmetijstva ter prehod na tržno nevezana plačila, ki vzpodbujajo tudi ohranjanje biotske raznovrstnosti, poleg tega pa še zagotavljanje primerne obdelanosti, ohranjanje poseljenosti, kulturne krajine in okolja. Ohranjanje podeželja, njegove obdelanosti in posredno tudi poseljenosti pa so temeljni cilji slovenske in evropske kmetijske strukturne politike.

Vzdrževanje in uporaba domorodnih pasem domačih živali lahko ob ustreznem sistemu podpor prispeva k ohranjanju območij z omejenimi dejavniki pridelave v Sloveniji in tako preprečuje zaraščanje kmetijskih površin. Te podpore in kmetijsko okoljske podpore Evropska unija namenja tudi za rejo ogroženih lokalnih pasem domačih živali na območjih, od koder izvirajo. Reja teh pasem je del ukrepov ohranjanja okolja in narave.

V zadnjih letih je razvoj nove biotehnologije, zlasti na področju genskega inženiringa pripeljal do uporabe metod, ki omogočajo produkcijo gensko spremenjenih organizmov (GSO) z novimi, drugačnimi in/ali izboljšanimi lastnostmi. Ker GSO niso rezultat naravnega izbora, se porajajo pomisleki o njihovi uporabi in zaskrbljenost zaradi morebitnih škodljivih vplivov na ohranjanje biotske raznovrstnosti. Skrb je v manjši meri izražena za nenačrtovane vnose iz laboratorijev v naravo, v večji pa za primere sproščanja GSO v naravo za uporabne namene, še posebno kadar prihaja do interakcij GSO z drugimi organizmi in posledično za spremembe v strukturi in funkciji določenega ekosistema. Zato se z opredelitvijo biološkega tveganja na podlagi ocene vplivov GSO na naravo ter njunih medsebojnih vplivov zagotavlja varstvo narave in zlasti ekosistemov pred možnimi škodljivimi vplivi GSO.

Zaradi interakcije trajnostnega kmetijstva in razvoja podeželja z ohranjanjem in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti morata ohranjanje in trajnostna raba biotske raznovrstnosti upoštevati naslednje pristope:

1. Ohranjanje in trajnostna raba sestavin biotske raznovrstnosti v kulturni krajini. Kmetijstvo pomembno vpliva na stanje in delovanje habitatnih tipov v ekosistemih kulturne krajine (kmetijski ekosistemi). Posledice se kažejo tudi na okoliških ekosistemih, in če gre za vodne ekosisteme, še daleč nizvodno. V obeh primerih lahko kmetijstvo vpliva na ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti pozitivno ali negativno.

Kmetijstvo je igralo in še vedno igra zelo veliko vlogo v ekosistemski pestrosti. Zato ohranjanje in trajnostna raba kmetijskih ekosistemov zahtevata vzdrževanje in nadaljnji razvoj kmetovanja. Ob upoštevanju pozitivne vloge ekstenzivnega kmetijstva na prstoživeče vrste je treba kmete podpreti pri vzpostavljanju in vzdrževanju ustreznih ustvarjenih habitatov. Zagotoviti je treba kar najbolj pozitivne vplive kmetijskih praks in proizvodnje na ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti in na krajinsko pestrost - zlasti ohranjati in vzdrževati določene sonaravne oblike kmetijstva.

Negativne vplive kmetijskih dejavnosti na biotsko raznovrstnost in krajinsko pestrost je treba blažiti, zlasti določene načine rabe zemljišč in uporabe zaščitnih sredstev in gnojil, čezmerne obremenitve kmetijskih površin, onesnaževanja kot posledice intenzivne živinoreje, monokultur večje razsežnosti, uničevanja mokrišč in živic ter uporabe težke mehanizacije. Denimo pesticidi imajo neposredne negativne učinke na ohranjanje biotske raznovrstnosti na območjih, kjer se jih vnaša v okolje, poleg tega pa tudi posredne na drugih območjih in v drugih, nekmetijskih ekosistemih.

V tem okviru mora akcijski načrt za kmetijstvo temeljiti na obstoječih politikah in tistih, načrtanih v Agendi 2000, in jih dopolniti tako, da bodo prispevale k ohranjanju biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti.

CILJ

· Uveljavitev ekološke in socialne funkcije kmetijstva, ki prispeva k ohranjanju podeželja, visoke biotske raznovrstnosti na teh območjih in temelji na sonaravnih oblikah kmetijstva ter trajnostnem razvoju teh območij.

USMERITVE

- Dosegati cilje ohranjanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti z ustreznimi instrumenti kmetijske politike.
- Spodbujanje ciljnih kmetijsko-okoljskih ukrepov, ki morajo bolj vključevati načela ohranjanja rastlinskih in živalskih vrst v kmetijske dejavnosti in zagotavljati sonaravno kmetijstvo, ter redno spremljanje njihove učinkovitosti s specifičnimi kazalci biotske raznovrstnosti.
- Povečanje ustreznega proračuna in virov za ciljne kmetijsko-okoljske ukrepe na račun sredstev za podporo oblikam kmetovanja, ki zmanjšujejo biotsko raznovrstnost.
- Uveljavljanje priporočil dobre kmetijske prakse z namenom zmanjševati tveganje onesnaževanja s kemičnimi in mineralnimi snovmi ter drugih škodljivih vplivov na biotsko raznovrstnost in krajinsko pestrost.
- Povečevanje ozaveščenosti vseh kmetovalcev, da iz potencialnih onesnaževalcev postanejo skrbniki okolja ter biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti, kar zajema tudi ustrezno ravnanje s pesticidi.
- Zakonsko uvajanje in promocija označb kmetijskih izdelkov, pridelanih na načine, ki pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti, ter zaščitnih znamk za kmetijske izdelke, pridelane na območjih, ki pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti.
- Zmanjševati emisije iz točkovnih (npr. živinorejskih farm) in razpršenih virov (intenzivno kmetijstvo).
- Promocija in zagotavljanje viabilnosti sonaravne vzgoje rastlin in reje živali z izbiro sort in pasem, ki so prilagojene naravnim danostim in s katerimi je mogoče ohranjati ekosisteme ogroženih prostoživečih vrst ter z zagotavljanjem podpore za rejo/vzgojo manj produktivnih domorodnih rastlinskih sort in pasem domačih živali.
- Uskladitev kmetijske politike s prizadevanjem za ohranitev ogroženih vrst rastlin in živali, še posebno živinorejske politike s prizadevanjem za ohranitev velikih zveri.
- Promocija in podpora manj intenzivnim oblikam kmetovanja v naravovarstveno visoko ovrednotenih območjih, zlasti zavarovanih.
- Omejevanje vseh neugodnih posegov za ohranjanje biotske raznovrstnosti (agro- in hidromelioracij, komasacij itd.), ki ne prispevajo k doseganju vseh ciljev kmetijske politike.

2. Ohranjanje in trajnostna raba genskih virov vrst, sort, pasem in mikrobnih življenjskih oblik in-situ in ex-situ z aktualno ali potencialno vrednostjo kot kmetijskih pridelkov in uravnotežena delitev koristi, ki izhajajo iz rabe genskih virov v kmetijstvu, zahteva širok spekter dejavnosti in-situ in ex-situ.

Varstvo lokalnih vrst in-situ, sort in pasem (semenski sestoji, genske banke kmetijskih rastlin in domačih živali, ohranjanje na zavarovanih območjih) zahteva ustrezen sistem ekonomskih in socialnih spodbud, povezanih z boljšo ozaveščenostjo uporabnikov in porabnikov, in

normativno urejen sistem. Nekatere kmetijske dejavnosti pomagajo vzdrževati ogrožene rastlinske in živalske vrste, kar je družbeno pomembna storitev.

Genske banke (semenske banke, semenski nasadi in žive zbirke, poskusni nasadi, klonski vrtovi, žive živali, zamrznjeno seme, jajčeca in embriji, ohranjanje in-vitro) domorodnih sort rastlin in domorodnih pasem domačih živali, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti, je treba povzdigniti na raven, ki bo zmogla zadovoljiti sedanje in prihodnje zahteve po prehranski varnosti. Slovenske domorodne pasme domačih živali je treba ohranjati predvsem v njihovem avtohtonem okolju. Pregled zdajšnjega stanja v Sloveniji je naveden v Pregledu stanja biotske in krajinske raznovrstnosti.

CILJA

- Razširitev obsega sonaravne kmetijske prakse, ki temelji na domorodnih genskih virih rastlinskih sort in pasem domačih živali.
- Ohranjanje genskega potenciala domorodnih sort in pasem.

USMERITVE

- Karakterizacija (s taksonomsko identifikacijo vred), ovrednotenje in dokumentacija genskih virov rastlinskih sort in pasem živali. Ovrednotenje naj poleg bioloških značilnosti zajema tudi agronomske značilnosti kmetijskih rastlin in njihovih divjih sorodnikov ter fiziološko-prehranske značilnosti posameznih pasem živali.
- Učinkovito upravljanje inventarja in centralnega registra slovenskih genskih virov (in-situ, ex-situ).
- Priprava in izvajanje nacionalnega programa ohranjanja genskih virov in njihove trajnostne rabe v okviru ohranjanja biotske raznovrstnosti in potencialne rabe za prehranske in druge namene.
- Izdelava programov delovanja kmetijskih genskih bank, uporabnih za ohranjanje genskih virov in-situ in ex-situ za prehrano in kmetijstvo tako, da bodo dostopne tudi za rabo.
- Spodbujanje reje/vzgoje in kmetijske rabe gospodarsko učinkovitih domorodnih rastlinskih pasem in sort domačih živali.
- Spodbujanje razvoja blagovnih znamk kmetijskih izdelkov, ki izvirajo od domorodnih pasem domačih živali in rastlinskih sort, ter organiziranja prodaje teh proizvodov.
- Okrepitev sodelovanja in s tem pretoka informacij med znanostjo, stroko, pristojnimi ministrstvi, kmetovalci in porabniki.
- Z ustreznimi zakonodajo vzpostaviti mehanizme nadzora nad uporabo in sproščanjem GSO v naravo ter njihovo uvajanje le postopno, ob upoštevanju načela previdnosti in načela »od primera do primera«.

- Zagotoviti preglednost postopkov izdaje soglasij oziroma dovoljenj za uporabo in sproščanje GSO z ustrežno institucionalno infrastrukturo na ravni države in strokovno usposobljenostjo kadrov.
- Razglasitev in ohranjanje območij, kjer se GSO ne sprošča v okolje.
- Okrepitev mednarodnega sodelovanja na področju izmenjave informacij in genskega materiala po načelu pristojnosti države in njene odgovornosti do zaščite naravnih genskih virov.

3. Vpliv politike trgovanja s kmetijskimi izdelki na kmetijsko proizvodnjo in rabo prostora je posredno pomemben za ohranjanje biotske in krajinske pestrosti. Neposredne investicije proizvajalcem v okviru promoviranja trajnostnega razvoja in biotske raznovrstnosti bodo morale postati močnejša gonilna sila. Spremembe v globalnih in regionalnih vzorcih kmetijske proizvodnje, podprte s spremembami v vzorcih trgovanja, bodo verjetno zahtevale nadomestitev ali opustitev sedanjih lokalnih proizvodnih sistemov ali pa bodo vodile v intenziviranje zaradi ohranjanja konkurenčnosti oziroma oskrbovanja novih trgov. Globalni proces liberalizacije trga pelje v znatno spreminjanje obstoječih sistemov subvencij in zaščitnih mehanizmov.

Porabnik pomembno vpliva na oblike pridelave hrane. Njegovo verodostojno in prepričljivo obveščanje o načinu pridelave kupljene hrane (označbe načinov pridelave, znamke geografskega porekla in druge značilnosti kmetijskih proizvodov) lahko prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti. V pomoč je pri kmetijski rabi zemljišč, ki prispeva k ohranjanju kmetijskih ekosistemov, in pri vzdrževanju genskih bank sort in pasem, ki prispevajo k preprečevanju genske erozije. Za to sta pomembni vzpostavitev in uveljavitev zakonodaje, ki ureja varstvo porabnika z označbami načinov pridelave, varstva geografskega porekla in opredelitve izvora in značilnosti kmetijskih proizvodov.

CILJ

- Promoviranje v trgovino usmerjene kmetijske politike in dejavnosti, ki upoštevajo zahteve ohranjanja in trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti.

3.2 Gozdarstvo

V Sloveniji je gozdarstvo poleg kmetijstva poglobljena oblika rabe prostora v smislu vpliva na biotsko raznovrstnost. Ne le zaradi obsežnosti ozemlja (56 %), ampak tudi zato, ker ima ključno vlogo pri ohranjanju naravnih habitatov, združb, vrst in njihove genske pestrosti, in trajnostni rabi. Bistvene ugotovitve o stanju slovenskih gozdov in pomenu za biotsko raznovrstnost navaja že leta 1996 sprejet Program razvoja gozdov v Sloveniji[29], zato so tukaj povzete, nekatere pa dopolnjene.

Gozdovi so za Slovenijo, ki nima veliko drugih naravnih virov, zelo pomembni tudi gospodarsko. Ohranjeni gozdovi omogočajo razvoj turizma in rekreacije, saj je privlačnost obsežnih območij ohranjenih gozdov ena naših najvažnejših primerjalnih prednosti pred drugimi srednjeevropskimi državami. V primerjavi z gozdovi večine drugih evropskih državah so slovenski bolj ohranjeni in imajo pestrejšo naravno zgradbo, kar kažejo med

drugim nadpovprečno močne populacije evropsko ogroženih vrst. Vzrok za nadpovprečno ohranjenost slovenskih gozdov je težka prehodnost kraškega in gorskega sveta, zaradi katere je človek v preteklosti nanj vplival manj usodno kot v lažje dostopnih gozdovih, in načrtno in skrbno gospodarjenje z gozdovi v preteklosti in danes. K temu pripomore tudi dobra institucionalna in normativna urejenost gozdarstva v Sloveniji.

Z gozdovi v Sloveniji gospodarimo sonaravno. Pomlajujemo jih naravno, vsi posegi v gozdove so malopovršinski in zmerni, kar odgovarja režimu, ki ga IUCN predpisuje za zavarovana območja VI. kategorije. Sonaravno gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji organsko povezuje ohranjanje narave in gospodarsko dejavnost. Z njim se hkrati z izkoriščanjem gozdov ohranjajo in krepijo vse funkcije gozdov - ekološke, socialne in proizvodne. Krepitev ekoloških in socialnih funkcij gozdov praviloma skoraj v ničemer ne omejuje proizvodnje lesa, zahteva pa posebej poglobljeno, načrtno in dolgoročno gospodarjenje z gozdovi.

Zaradi zagotavljanja ekoloških in socialnih funkcij imajo tudi zasebni gozdovi javni pomen, zato država financira javno gozdarsko službo tudi v zasebnih gozdovih in lastnikom gozdov pokriva del stroškov gospodarjenja z gozdovi.

Program razvoja gozdov v Sloveniji določa tri temeljne cilje gospodarjenja z gozdovi, od katerih se dva neposredno nanašata na ohranjanje biotske raznovrstnosti v slovenskih gozdovih in krajinah. Strategija povzema te cilje.

CILJI

- Ohranitev in trajnostni razvoj gozdov v smislu njihove biološke pestrosti[30] ter vseh ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij.
- Ohranitev naravnega okolja in ekološkega ravnotežja v krajini.
- Ohranitev poseljenosti in kultiviranosti krajine ter izboljševanje kakovosti življenja na podeželju.

USMERITVE

- Učinkovito izvajanje vseh usmeritev Programa razvoja gozdov v Sloveniji, ki prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti, zlasti:
 - Ohranjanje in vzpostavljanje rastlinske in živalske pestrosti ter varovanje redkih ali ogroženih vrst in ekosistemov v gozdu, pa tudi ohranjanje in vzpostavljanje primernega življenjskega okolja za vse avtohtone vrste prostoživečih živali.
 - Drevesno sestavo in zgradbo je treba še bolj približati naravni; v biološko in ekološko labilnih (npr. zasmrečenih) sestojih izvajati postopno biološko stabilizacijo (z vnašanjem naravnih drevesnih vrst).
 - Gozdove je treba pomlajevati naravno in malopovršinsko, obnova s sajenjem pa je le izjemni ukrep v razmerah, ko gozda ni mogoče naravno obnoviti; pri obnavljanju sestojev s sajenjem je treba uporabljati sadike rastišču primernih vrst in ustreznih provenienc.

- Določiti posebej vredne habitate za živali oziroma predele, ki so posebej pomembni za ohranitev biološke pestrosti v gozdu in krajini in prilagoditi gospodarjenje z gozdovi njihovi vlogi.
- Skrb za ohranitev in razvoj vodnih ekosistemov v gozdnem prostoru.
- Zagotovitev popolnega varstva gozdnih rezervatov (zakonska zaščita in po potrebi odkup).
- Zagotovitev popolnega varstva gozdov v območjih I. in II. varstvene kategorije po IUCN.
- Prepuščati ekološko zelo ranljive sestoje na ekstremnejših rastiščih naravnemu razvoju (razen nujnih sonaravnih sanacij).
- Izločitev manjših površin gozdov (ekocelic) in posameznega drevja z namenom ohranjanja in povečevanja biotske pestrosti gozdnega prostora,
- Ohranitev, vzpostavitev in oblikovanje gozdnih robov ter skupin drevja, posameznih dreves, obvodnega gozdnega rastišča, protivetrnih pasov in omejitev zunaj gozda.
- Uporabljati izključno ekološko obzirne tehnologije pridobivanja (spravila) lesa ter graditi okolju čimbolj prilagojene in samo najnujnejše gozdne prometnice.
- Preprečiti take rabe gozdov, ki bi ogrozile trajnostni razvoj gozdov in njihovih funkcij.
- Pri prostorskem planiranju, načrtovanju posegov v prostor in razvoju dejavnosti na območjih, opredeljenih v gozdnogospodarskih načrtih, upoštevanje funkcij gozdov, zlasti ekoloških.
- V okviru slovenske gozdne genske banke vzpostavitev mreže gozdnih genskih rezervatov na osnovi strokovnih meril ter ustrezne karakterizacije in dokumentacije domorodnih populacij gozdnih genskih virov.

3.3 Lovstvo

Populacije divjadi in njihovo življenjsko okolje (habitat) sta neločljiva dela celote, zato mora biti tudi njihovo obravnavanje vselej celovito. Struktura habitatov divjadi je zelo odvisna od načina rabe gozdnih in kmetijskih zemljišč ter vzorcev poselitve, transportnih povezav, načina in obsega turizma in rekreacije. V Sloveniji jo zaznamuje velik delež strnjenih gorskih gozdov in gozdov na visokem krasu, ki še daje primerne habitate populacijam v Evropi redkih vrst divjadi. K ohranitvi divjadi pa morajo prispevati vse dejavnosti, ki delujejo v prostoru in vplivajo nanj.

Neustrezno načrtovani in izvajani posegi v populacije (npr. odvzem najvitalnejšega dela populacije iz narave) nujno vodijo v njihovo gensko osiromašitev, spreminjanje spolne in starostne strukture ter povečane pritisk na habitate. Zato mora načrtovanje ukrepov temeljiti na sistematičnem spremljanju stanja oziroma trendov razvoja populacij divjadi, njihovih habitatov ter medsebojnih razmerij. Načrtovanje ukrepov mora predvideti tudi posredne učinke lova lovni vrst divjadi (npr. pri vrstno neselektivne oblike lova, vznemirjanje ogroženih vrst z lovom na določenih območjih) in jih preprečevati. Cilji lovskih organizacij

sledijo zakonodaji in se distancirajo od teh oblik lova, ki jih zagovarjajo vedno bolj le posamezniki.

Usmerjanje gospodarjenja z divjadjo in njihovim življenjskim okoljem v Sloveniji je institucionalno in normativno dobro urejeno. Desetletne in letne lovskogojitvene načrte lovskogojitvenih območij izdeluje javna gozdarska služba, s čimer je zagotovljena celovitost usmerjanja z gozdnimi ekosistemi. Lovskogospodarske načrte za posamezna lovišča pa na njihovi podlagi izdelujejo lovske organizacije (lovske družine in gojitvena lovišča). Uresničevanje načrtov nadzoruje inšpekcija. Šibka plat celotnega sistema upravljanja s populacijami divjadi je nezadovoljivo uresničevanje načrtov.

Lovstvo uspešno sodeluje pri ohranjanju biotske raznovrstnosti predvsem z zavzemanjem za ohranjanje habitatov živalskih vrst, z zmanjševanjem števila lovnih vrst, uvajanjem območij brez lova in krajšanjem obdobj individualnega lova. Pri poseganju v populacije živalskih vrst se postopoma upoštevajo in uveljavljajo dognanja iz ekologije. Takšen pristop uspešno podpira ohranjanje biotske raznovrstnosti.

CILJ

- Ohranjanje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov, in kjer je to potrebno izboljševanje stanja, z usmerjanjem razvoja populacij divjadi.

USMERITVE

- Ohranitev celovitega obravnavanja divjadi in njenega življenjskega okolja.
- Pripravljanje lovsko-gojitvenih načrtov glede na stanje divjadi in njenih habitatov, glede na naravno nosilno kapaciteto okolja ter ob upoštevanju ekoloških procesov v ekosistemih in v skladu s trajnostno rabo in razvojem gozdov.
- Vključitev naravovarstvenih ciljev v lovsko-gojitvene načrte in zagotavljanje njihove usklajenosti s smernicami ohranjanja ogroženih vrst in habitatnih tipov.
- Aktivnejša vključitev javne gozdarske službe in lovskih organizacij v prostorsko načrtovanje in izvedbo posegov v neurbani prostor, še posebno ob gradnji infrastrukturnih objektov, za zagotavljanje ohranjanja habitatov divjadi in drugih prostoživečih živali.
- Aktivnejše usmerjanje vseh dejavnosti, še posebej na področju kmetijstva, gozdarstva in upravljanja z vodami, za zagotavljanje ohranjanja habitatov divjadi in drugih prostoživečih živali.
- Usmerjati opravljanje za divjad motečih aktivnosti v primerna letna obdobja.
- Izvajanje lovskogojitvenih ukrepov za ohranitev in izboljšanje habitatov divjadi in drugih prostoživečih vrst, pri tem pa postopno zmanjševanje intenzivnosti krmljenja divjadi.
- Postopno prenehanje doseljevanja vseh lovnih vrst divjadi v naravo na ekološko pomembnih območjih in upoštevanje lokalnega genskega izvora pri doseljevanju divjadi na drugih območjih.

- Spodbujati zmanjševanje umetne reje lovnih vrst ptic za športni lov.
- Zmanjševanje obor, postavljenih za namene lova.

3.4 Ribištvo

V preteklosti so antropogeni vplivi na vodne sisteme (protipoplavni ukrepi, hidroelektrarne in jezovi, spuščanje odpadnih voda, namakanje in izsuševanje) pogosto močno negativno vplivali na vodne organizme, tudi ribe. Od 81 vrst domorodnih sladkovodnih rib in piškurjev jih je 64 % ogroženih, poleg tega je v slovenske vode naseljenih še 14 tujerodnih vrst rib. Od najmanj 110 vrst morskih rib stalnic jih je 7 % ogroženih. Komerzialno ribištvo za zadovoljevanje prehrabnih potreb je v Sloveniji prisotno v morskih vodah in v manjši meri v notranjosti države, prispevek komercialnega ribolova k slovenski ekonomiji je minimalen. Nekateri načini morskega ribolova zmanjšujejo biotsko raznovrstnost v slovenskem morju. Športni ribolov je ekonomsko mnogo pomembnejši in ima v nasprotju s komercialnim mnogo večji vpliv na biotsko raznovrstnost. Selektivno odstranjanje vrste rib iz ekosistema in znotraj vrst najbolj vitalne osebkke. Vlaganje rib in urejanje površin za športni ribolov močno vpliva na naravne populacije in na spreminjanje sestave ekosistemov. Premalo je promocije pomena in ohranjanja naravnega drstenja in izkoriščanja le naravnega prirastka rib. Posebno zaradi majhnega deleža vodnih površin v Sloveniji športni ribolov močno učinkuje na zmanjšanje biotske raznovrstnosti, skupaj s širjenjem tujerodnih vrst rib ogroža številne domorodne vrste rastlin in živali ter ruši naravno ravnotežje ekosistemov.

CILJA

- Vzpostavitev upravljanja sladkovodnih ribjih populacij na podlagi strokovno in pregledno določenih velikosti populacij rib, ob upoštevanju ekoloških procesov v vodnih ekosistemih, naravne nosilne kapacitete okolja in naravovarstvenih smernic, tako da se ohranjanja biotska raznovrstnost.
- Zagotovitev trajnostne rabe biotskih virov, ki so predmet morskega ribolova in nabiralništva morskih organizmov, in ohranjene biotske raznovrstnosti v morskih in obalnih habitatnih tipih.

USMERITVE

- Pripravljanje ribiško-gojitvenih načrtov na podlagi upoštevanja številčnosti in vrstne sestave ribjih populacij v okviru mednarodno uveljavljenih metodologij.
- Izvajanje in promocija projektov ohranjanja biotske raznovrstnosti s športnim ribolovom, prijaznim do ogroženih vrst.
- Trajnostna raba vrst, ki so predmet morskega ribolova in nabiralništva morskih organizmov, ob hkratnem zmanjševanju stranskega ulova ter negativnih vplivov ribolova na bentoške, pelagične in druge skupnosti prostoživečih živali in rastlin.
- Postopno prenehanje vlaganja vseh vrst rib v odprte vode na ekološko pomembnih območjih in še večje upoštevanje lokalnega genskega izvora pri vlaganju domorodnih vrst rib.

- Izvajanje ribolova na način, ki ne spremeni naravne starostne strukture živalskih populacij, in prenehanje izlavljanja domorodnih vrst rib z elektrolovom.
- Primerno fizično zavarovanje komercialnih ribogojnic in ločitev od naravnih vodotokov, tudi za preprečevanje pobega rib in organskega onesnaževanja.
- V komercialnih ribogojnicah spodbujanje gojenja domorodnih vrst rib.

3.5 Upravljanje z vodami

Upravljanje z vodami (zajema njihovo varstvo, urejanje in odločanje o rabi) je zelo pomembno za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Neprimerni načini urejanja voda v preteklosti so močno vplivali na zmanjševanje biotske raznovrstnosti vodnih in na vode vezanih habitatnih tipov. Največje zmanjševanje so povzročili posegi pri urejanju voda, ki so spremenili ali zaustavili rečno dinamiko, s čimer je izginilo mnogo obrežnih življenjskih prostorov ter nanje vezanih živalskih in rastlinskih vrst. Odvzemanje čezmernih količin vode in proda, predvsem v obdobjih in na območjih, ki so kritična za preživetje vrst, je dodatno prispevalo k zmanjševanju populacij ogroženih vrst.

Cilji upravljanja z vodami v Sloveniji so sedaj doseganje ugodnega stanja voda in drugih z njimi povezanih ekosistemov, zagotavljanje varstva pred škodljivim delovanjem voda, uravnavanje in ohranjanje vodnih količin ter spodbujanje trajnostne rabe voda ob upoštevanju dolgoročnega varstva razpoložljivih vodnih virov in njihove kakovosti. Doseganje teh ciljev je združljivo z ohranjanjem območij z visoko biotsko raznovrstnostjo, vendar pa je za ohranjanje visoke raznovrstnosti na teh območjih praviloma treba storiti še nekaj več od nujno potrebnih ukrepov za doseganje ciljev upravljanja z vodami.

CILJA

- Urejanje in varovanje voda na način, ki ohranja biotsko raznovrstnost ter zagotovitev trajnostne rabe voda.
- Celovito upravljanje voda, ki upošteva njihovo dinamiko in naravne procese ter medsebojno povezanost in soodvisnost pripadajočih habitatnih tipov.

USMERITVE

- Vključevanje ciljev ohranjanja biotske raznovrstnosti v vse vidike upravljanja z vodami.
- Zagotavljanje do narave prijaznega urejanja vodotokov ob njihovem upoštevanju kot celovitih sistemov in na način, ki zagotavlja ohranjanje ali vzpostavitev naravne dinamike voda. S tem sta povezani ohranitev in vzpostavitev obrežnega pasu in poplavnega prostora, ki so življenjski prostor ali del življenjskega prostora rastlinskih in živalskih vrst, zlasti ogroženih.
- Ohranjanje oziroma kjer je mogoče, vnovično vzpostavljanje zvezne povezave voda za zagotavljanje vodnih selitvenih poti živali.

- Izvajanje posegov v času, ki se ne ujema z najbolj občutljivimi obdobji razmnoževanja živali in rastlin.
- Vzdrževanje voda in vodnogospodarske infrastrukture - vključno s čiščenjem naplavin in odstranjevanjem rastlinja - na način, ki ne zmanjšuje biotske raznovrstnosti.
- Odvzemanje voda v količinah in na način, ki ne zmanjšuje biotske raznovrstnosti.
- Zagotovitev ciljev upravljanja z vodami predvsem z reaktivacijo potencialnih in vzpostavitev novih retencijskih površin.
- Na ekološko pomembnih območjih zagotavljanje zadostnih količin oziroma pretoka vode za ohranjanje biotske raznovrstnosti, posebno v kritičnih obdobjih.
- Zagotavljanje poenotenega upravljanja z vodnogospodarskimi objekti.

3.6 Industrija in energetika

Strategija gospodarskega razvoja Slovenije temelji tudi na predpostavki, da se mora za večjo konkurenčnost zniževati okoljska intenzivnost gospodarske rasti in zviševati okoljska učinkovitost podjetij. Bistvo izboljševanja okoljske učinkovitosti slovenskih podjetij mora biti zniževanje okoljske intenzivnosti dosedanjega razvoja. Energetska intenzivnost je dvakrat višja od povprečne v Evropski uniji, delež izvoza, ki temelji na naravnih virih, je večji od tistega, ki bi si ga Slovenija lahko privoščila, saj nima pomembnejših zalog ekonomsko zanimivih mineralnih in energetskih surovin. Biotska raznovrstnost (vrste in genska informacija, ki jo nosijo) je neobnovljiv naravni vir, ki ga je treba ohranjati in trajnostno izkoriščati njegov potencial. Mnoge njene sestavine se namreč uporabljajo kot surovine v industriji. Uveljavljanje visokih in čistejših tehnologij dolgoročno pripomore k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

CILJA

- Zagotovitev konkurenčnosti industrije s trajnostnim razvojem, ki ohranja tudi biotsko raznovrstnost.
- Zagotovitev dolgoročno zanesljive in zadostne energetske oskrbe, ki je sprejemljiva za okolje in ohranja biotsko raznovrstnost, ter učinkovite rabe energije.

USMERITVE

- Učinkovitejša raba energije, izraba naravnih virov in upoštevanje trendov energetske intenzivnosti pri oskrbi z energijo.
- Zmanjševanje emisij toplogrednih plinov.
- Spodbujanje vlaganj v uvajanje čistih industrijskih tehnologij in zmanjševanje emisij škodljivih snovi.

- Širjenje industrijskih dejavnosti na območja, kjer je urejena ustrezna infrastruktura in zagotovljena možnost preprečevanja okoljskih katastrof, in kjer ni ogrožanja biotske raznovrstnosti.
- Izogibanje gradnji novih energetskih objektov na ekološko pomembnih območjih oziroma območjih, ki so del ekološkega omrežja.

3.7 Promet

Cestni promet v Sloveniji je v zadnjem desetletju skokovito naraščal. Povečal se je notranji promet, zaradi geografske lege Slovenije in političnih sprememb pa tudi tranzitni promet. Država mora sama aktivno odpravljati težave s transportom v okviru mednarodnega prizadevanja za načine prevoza, ki čim manj obremenjujejo okolje in naravo. Promet negativno vpliva na stanje biotske raznovrstnosti s fragmentacijo habitatov, zavzemanjem obsežnega prostora za prometno infrastrukturo, onesnaževanjem zraka, voda in tal ter povečanim hrupom.

Navkljub nekaterim ukrepom za izboljšanje stanja (uvajanje čistejših oblik transporta, razvoj konkurenčne železniške infrastrukture in razvoj kolesarskega omrežja) sta za to ključnega pomena prehod prebivalstva na okolju in naravi manj škodljive oblike prevoza ter zmanjševanje prometa.

CILJ

- Zagotovitev mobilnosti ljudi in tovora, ki ohranja biotsko raznovrstnost.

USMERITVE

- Preusmerjanje prometa na okoljsko sprejemljivejše in ne dovolj izkoriščene zmogljivosti (npr. železniški promet).
- Obvladovanje onesnaženja zaradi prometa z izogibanjem nepotrebemu ali odvečnemu prometu ter vzpostavljanjem strukturnega razvoja v industriji in urbanizmu, ki bo transportno manj intenziven.
- Tehnična optimizacija vozil in goriv z namenom zmanjševati emisije in porabo energije, razvijati nove pogonske načine in povečati zbiranje in recikliranje odsluženih vozil.
- Vključevanje načel ohranjanja biotske raznovrstnosti v prometno politiko in razvoj infrastrukture, kar pomeni tudi izogibanje območjem visoke naravovarstvene vrednosti, kolikor je le mogoče.
- Preprečevanje ali omejevanje negativnih vplivov gradnje infrastrukture in infrastrukturnih dejavnosti na krajine in ekosisteme, ter boljše izkoriščanje obstoječe infrastrukture.
- Ustavljanje drobljenja ekosistemov zaradi gradnje novih infrastrukturnih objektov in zagotavljanje ustreznih prehodov za živalske vrste.

3.8 Turizem

Turizem je pomembna in razvijajoča se gospodarska panoga in pomemben vir prihodka za Slovenijo. Lahko bistveno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti, ker jo pomaga ekonomsko ovrednotiti kot dobrino, ki sicer nima tržne vrednosti.

Biotska raznovrstnost daje visok simbolni pomen in višjo ceno proizvodom, ki jih turizem trži (tudi kot izvozno blago) na domačih tleh z neposredno prodajo turistom iz tujine (npr. prenočišča, kakovostna domača prehrana, zunajpenzijska poraba). Za Slovenijo pomeni razvojno priložnost, ker ima še številne razmeroma dobro ohranjene ekosisteme in omogoča doživljanje rastlinskih in živalskih vrst. Slednje je pomembna prvina trženja pri turistični ponudbi podeželja, ki jo išče segment kupcev z visoko razvito zavestjo o pomenu zdravega okolja in nujnosti njegovega ohranjanja.

Območja s temi danostmi so sorazmerno dostopna, premalo pa je razvita infrastruktura, ki bi obiskovalcem primerno ponudila naravne vrednote in jih hkrati usmerjala na dele območij, ki prenesejo večje turistične obremenitve (npr. informacijski centri, ekomuzeji, učne in doživljajske poti). S takšno infrastrukturno ureditvijo je možno tudi uspešno ozaveščati ljudi o pomenu biotske raznovrstnosti.

Neustrezne oblike turizma lahko bistveno pripomorejo k zmanjšanju biotske raznovrstnosti, praviloma so povezane s preveliko intenzivnostjo (ti. množični turizem).

Turizem je močno odvisen od zdravega, naravnega okolja, zato mora nujno slediti načelom trajnostnega razvoja. Brez tega ni mogoče zagotoviti ohranjanja biotske raznovrstnosti ali zmanjšati porabe neobnovljivih virov. Načela turističnega razvoja morajo vključevati ohranjanje pestrosti, značilnosti in lepote narave in krajine ter razvoj ustreznih rekreacijskih območij skladno z naravovarstvenimi načeli.

CILJ

- Oblikovanje bolj uravnotežene in trajnostno usmerjene turistične ponudbe z vpletanjem naravnih znamenitosti vanjo ter upoštevanjem potenciala vse države in ogroženosti posameznih znamenitosti.

USMERITVE

- S ponujanjem vrednot biotske raznovrstnosti oblikovanje novih turističnih produktov in storitev, ki povečujejo prihodek in število delovnih mest v turizmu.
- Zmanjšati obremenitev okolja, ki jo lahko povzroča razvoj turizma, s spodbujanjem okoljsko sprejemljivih dejavnosti, primernih za lokalno (v geografskem pomenu) turistično gospodarstvo.
- Razvoj oziroma izgradnja zavarovanemu območju primerne turistične in rekreacijske infrastrukture, še posebno v in ob narodnih, regijskih in krajinskih parkih, z namenom usmerjati dostop javnosti do območij (tudi rekreacijskih) v zavarovanih območjih.

- Uvedba zoniranja v zavarovanih območjih za usmerjanje dostopa javnosti z določitvijo več kategorij območij: od predelov, kjer velja prepoved obiska, do predelov, kjer je zaželeno razvijati ustrezno turistično infrastrukturo.
- Spodbujanje do okolja prijazne in uravnotežene rasti turizma in do narave prijaznih oblik tovrstne gospodarske rabe prostora ob zmanjševanju pritiska na biotsko raznovrstnost.
- Prostorsko usmerjanje in časovno usklajevanje dejavnosti za preprečevanje motenja in uničevanja živali in rastlin.
- Ozaveščanje turističnih delavcev in turistov o pomenu biotske raznovrstnosti za kakovostno turistično ponudbo (npr. tekmovanja za naravovarstvene ali okoljevarstvene nagrade).

4. PODPORNE DEJAVNOSTI OHRANJANJU BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN TRAJNOSTNI RABI

4.1 Mehanizmi ukrepanja za ohranjanje biotske raznovrstnosti

Država ima horizontalno (na vsem svojem območju) na voljo ekonomske, zakonodajne in prostorsko-načrtovalske mehanizme za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki so lahko omejevalni ali spodbujevalni. Najbolj učinkovita je kombinirana uporaba mehanizmov, ki omejujejo nezaželene oblike rabe prostora oziroma poseganja vanj v okviru neke dejavnosti, ter tistih, ki spodbujajo pozitivne oblike rabe oziroma poseganja v okviru iste dejavnosti. Ambicija ekonomske politike varstva okolja, vključno z ohranjanjem biotske raznovrstnosti je uskladitev javnofinančnih izdatkov oz. zmanjšanje teh izdatkov za netrajnostne programe ob sočasnem povečanju izdatkov za (nove) programe trajnostnega razvoja. Regionalno načrtovanje, usmerjanje in spodbujanje razvoja je v državah Evropske unije pristop, ki na večjem geografskem območju lahko poveže horizontalne ukrepe in jih prilagodi. Pri učinkoviti in pametni uporabi prej naštetih mehanizmov in posledično pri ohranjanju biotske raznovrstnosti ima pomembno vlogo zagotavljanje javnih služb. Tega lahko zagotavlja država neposredno z vodenjem javnih zavodov ali s prenašanjem upravljanja teh mehanizmov na zasebne ustanove preko koncesij (npr. za rabo naravnih vrednot, ki so v lasti lokalne skupnosti ali države ter za upravljanje parkov in zavarovanih območij).

4.1.1 Zakonodajni in ekonomski mehanizmi

V slovenski zakonodaji so številni ustrezni zakonodajni mehanizmi že vzpostavljeni, s podzakonskimi akti pa praviloma še ne dovolj natančno opredeljeni. Ti mehanizmi bolj učinkovito prispevajo k doseganju ciljev, če so podprti z ustreznimi ekonomskimi mehanizmi. Ekonomski mehanizmi, ki prispevajo k ohranjanju okolja in so navedeni v NPVO, lahko prispevajo tudi k ohranjanju biotske raznovrstnosti, če so pri njihovem uresničevanju upoštewane posebnosti ohranjanja biotske raznovrstnosti. Tuje izkušnje učijo, da so za njihovo dokončno postavitev in uveljavitev (tudi javno financiranje) pomembni dokončna vzpostavitev trga, določitev jasnih lastninskih razmerij, opredelitev naravovarstvenega interesa pri državni/občinski lastnini in opredelitev javnega naravovarstvenega interesa pri zasebni lastnini.

Najpomembnejši spodbudi za ohranjanje biotske raznovrstnosti sta javno financiranje in davčne olajšave za storitve, ki jo ohranjajo, še posebno, če se hkrati zmanjšujejo nasprotni pomoči, ki zmanjšujejo biotsko raznovrstnost. Oblikovanje takšnih ekonomskih mehanizmov mora zagotoviti prerazporeditev javnofinančnih izdatkov v skladu s predvsem prej navedenim ter uveljavitev tržnih mehanizmov trajnostno naravnega upravljanja z naravnimi dobrinami v parkih in zaščitene območjih z uveljavitvijo koncesij za njihovo rabo (voda, gramoz, gozdovi).

CILJA

- Uveljavitev ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki jih predvideva Zakon o ohranjanju narave.
- Uveljavitev ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo njenih sestavin, ki jih predvideva NPVO.

4.1.2 Urejanje prostora

Namen urejanja prostora je z usklajevanjem gospodarskih, družbenih in okoljevarstvenih vidikov razvoja omogočati skladen prostorski razvoj. To je eden od mehanizmov za zagotavljanje trajnostnega razvoja v prostoru, saj z metodami prostorskega in urbanističnega načrtovanja lahko zagotavlja ohranjanje narave, varovanje naravnih virov in kulturne dediščine ter drugih kakovosti naravnega in kulturnega okolja.

Odločitve o zadevah, povezanih z urejanjem prostora, temeljijo na analizah in strokovnih dognanjih o lastnostih prostora in na razvojnih možnostih posameznih dejavnosti v njem. Z načrtovanjem prostorskih ureditev se soočajo razvojne potrebe in varovalne zahteve. Interesi ohranjanja biotske raznovrstnosti vstopajo v proces prostorskega načrtovanja v skladu z zakonodajo, enakovredno s sektorji, ki zastopajo zakonsko opredeljene javne interese.

Postopki priprave prostorskih planskih in izvedbenih aktov so lahko pomemben instrument za vključevanje ohranjanja biotske raznovrstnosti, saj se med postopkom preverja sprejemljivost načrtovanih posegov glede na pričakovane vplive nanjo. Z zagotavljanjem korektnih podatkov v ureditvah, varovanju, ukrepih in omejitvah se lahko zagotovijo krajši, cenejši in smiselnejši postopki.

Podlaga za usklajevanje razvojnih potreb in varstvenih zahtev so analize sektorskih interesov v prostoru in študije ranljivosti prostora, ki so opredeljene v pravnih podlagah urejanja prostora. V analitični fazi priprave prostorskih aktov je skrb za ohranjanje biotske raznovrstnosti lahko zajeta s temeljnimi cilji urejanja prostora, s študijami ranljivosti in s celovitimi presojami vplivov na okolje. Ti dokumenti dajo podlago za izbiro najugodnejše različice za poseg, ki ohrani ali najmanj vpliva na biotsko raznovrstnost.

CILJA

- Ustrezna vključitev skrbi za ohranjanje biotske raznovrstnosti v prostorske akte in v postopke priprave prostorskih planskih in izvedbenih aktov (npr. študije ranljivosti, celovite presoje vplivov na okolje in presoje vplivov na okolje), še posebno na zavarovanih in mednarodno pomembnih območjih.

- Zagotovitev vključevanja javnosti v postopke priprave in sprejemanja prostorskih aktov.

USMERITVI

- Dodelava zakonskih podlag za zagotovitev kakovostne presoje vplivov, ki bo vključevala presojo izgube biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti.
- Izboljševanje vsebinske revizije prostorskih aktov.

4.1.3 Regionalni razvoj

Učinkovito načrtovanje in usmerjanje razvoja na večjem geografskem območju lahko precej olajša prizadevanje za ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo njenih sestavin. Na naravno najbolj ohranjenih območjih Slovenije se klasični razvojni programi srečujejo z omejitvami, ki jih postavljajo naravne danosti. Prav tu so večinoma tudi že ustanovljena ali načrtovana zavarovana območja (narodni, regijski in krajinski parki), ki so se marsikje v Evropi izkazala kot ustrezna oblika usmerjanja manj konvencionalnih načinov razvoja. Tudi za ohranjanje biotske raznovrstnosti je ključno uravnoteženje socialnih in ekonomskih zahtev regij z njihovimi naravnimi danostmi. Ker je za ta območja značilno zmanjševanje prebivalstva, je na njih vedno težje vzdrževati za biotsko raznovrstnost tako pomembno kulturno krajino. Z vstopanjem v Evropsko unijo bo na teh območjih tudi prihodnost kmetijstva tesno povezana z ohranjanjem narave, saj naravne razmere večinoma ne omogočajo konkurenčne proizvodnje kmetijskih proizvodov za trg. Sektorsko neusklajeno spodbujanje nekaterih oblik gospodarskega razvoja (npr. agromelioracije, male hidroelektrarne, gradnja obsežnih turističnih zmogljivosti, neprimerna prometna infrastruktura) je v preteklosti ponekod ogrozilo ali zmanjšalo biotsko raznovrstnost, demografski upad pa s tem ni bil ustavljen.

Ena od razvojnih možnosti teh območij, ki lahko izboljša razmere za delo in življenje lokalnega prebivalstva, so parki. Ti so tudi center združevanja sredstev za vzpostavitev sistema podpor, ki omogoča normalno delo in življenje domačinov in upošteva ohranjanje biotske raznovrstnosti.

CILJA

- Postavitev regionalnega razvoja na načelih trajnostnega razvoja.
- Spodbuditev razvoja dejavnosti, ki izkoriščajo razvojne možnosti območij z ohranjeno biotsko raznovrstnostjo tako, da raznovrstnosti ne ogrožajo, in so umeščene v prostor tako, da jo hkrati ohranjajo.

USMERITVE

- Usposabljanje domačega prebivalstva za vodenje in izvajanje novih dejavnosti, ki jih omogoča in prinaša zavarovano območje, še posebej narodni, regijski ali krajinski park.

- Okrepitev zmogljivosti ustreznih ustanov, ki sodelujejo pri ohranjanju biotske raznovrstnosti in trajnostni rabi njenih sestavin.
- Spodbujanje ekološkega kmetijstva in podpiranje trženja ekoloških proizvodov iz parkov.
- Izvajanje kmetijsko-okoljskih programov, ki pomagajo ohranjati pomembne habitate in omogočajo rentabilnost kmetij z ekstenzivno kmetijsko proizvodnjo.
- Podpiranje takšne modernizacije in obnove kmetijskih gospodarstev, ki prispeva k večji sonaravnosti in nižjemu obremenjevanju okolja.
- Spodbujanje ekonomske diverzifikacije in razvoja dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, ki temelji na ohranjeni biotski raznovrstnosti.
- Spodbujanje povezovanja kulturnih programov s programi ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva kulturne dediščine.
- Pravočasno ugotavljanje in preprečevanje negativnih trendov, ki jih na doslej neposeljena območja prinaša razvoj prometne infrastrukture.

4.2 Monitoring

Monitoring sprememb biotske raznovrstnosti je nujna sestavina izvajanja Konvencije. Sestavljajo ga monitoring stanja biotske raznovrstnosti in monitoring pritiskov in odzivov na zmanjševanje biotske raznovrstnosti. Upoštevajoč kadrovske in finančne omejitve ter dejanske naravovarstvene potrebe, Konvencija spodbuja monitoring kazalcev stanja biotske raznovrstnosti, ki ga večina evropskih držav že izvaja. Navkljub obstoju določenih baz podatkov o stanju biotske raznovrstnosti v Sloveniji je bilo posvečene monitoringu kazalcev stanja biotske raznovrstnosti doslej posvečene izjemno malo pozornosti. Napredek v okviru izvajanja strategije in akcijskega načrta ter drugih ukrepov se spremlja in ocenjuje tudi po kazalcih stanja biotske raznovrstnosti, zato je z razvojem strategije nujno začeti izvajati ciljno zastavljeni monitoring. Z njim je treba zajeti ekosisteme in habitatne tipe:

§ z veliko pestrostjo, s številnimi endemičnimi ali ogroženimi vrstami,

§ ki so nujni za preživetje selitvenih vrst,

§ ki so družbenega, gospodarskega, kulturnega ali znanstvenega pomena,

§ ki so reprezentativni, enkratni ali povezani s ključnimi evlucijskimi ali drugimi biološkimi procesi.

Za spremljanje pritiskov, ki vplivajo na biotsko raznovrstnost je treba opredeliti ustrezne kazalce. Njihov monitoring je bistven element te strategije, ker bo zagotovil potrebne informacije za presojo izvrševanja in vpliva ukrepov.

CILJI

- Izpopolnitev seznama vrst in populacij v Sloveniji.
- Spremljanje stanja biotske raznovrstnosti na osnovi sklopa kazalcev.
- Spremljanje vplivov najpomembnejših pritiskov na biotsko raznovrstnost na podlagi sklopa kazalcev.
- Spremljanje odzivov na zmanjševanje pritiskov, tudi pripravljenost družbe za spreminjanje ustaljenih vedenjskih vzorcev.
- Zagotovitev dostopnosti interpretacij zbranih podatkov in po potrebi podatkov samih.

USMERITVE

- Sprejetje pravnih določil o mednarodno primerljivem monitoringu kazalcev biotske raznovrstnosti na ekosistemski, vrstni in genski ravni.
- Zastaviti in izvajati nacionalni program monitoringa biotske raznovrstnosti.
- Centralno koordinirati in voditi evidence o popisovanju (inventarizaciji) in monitoringu biotske raznovrstnosti.
- Pregledno podajati metode o ugotavljanju stanja biotske raznovrstnosti in spodbujati odzivanje na negativne trende.
- Opredelitev kazalcev za presojo vpliva posegov in dejavnosti na sestavine biotske raznovrstnosti ter za presojo napredka pri izvajanju strategije.
- Monitoring kazalcev za posege in dejavnosti, ki povzročajo degradacijo habitatov, netrajnostno ravnanje, emisije onesnaževal ter sproščanje ali širjenje tujerodnih vrst in gensko spremenjenih organizmov v okolje.
- Spremljanje javnega mnenja o problematiki biotske raznovrstnosti.
- Spremljanje javnega mnenja o pripravljenosti za spreminjanje ustaljenih vedenjskih vzorcev.

4.3 Raziskovanje in razvoj tehnologij

Politika trajnostnega razvoja je lahko uspešnejša ob primerni znanstveni podlagi, ki jo mora pravočasno upoštevati tudi pri sprejemanju odločitev. Vzpostavljane takšnega ekonomskega in družbenega razvoja, ki omogoča blaginjo ob ohranjanju biotske raznovrstnosti, zahteva razvijanje znanja in tehnologij za trajnostno rabo naravnih virov. Sestavine biotske raznovrstnosti dajejo tudi malo izkoriščen potencial za raziskovanje materiala, snovi, tehnologij in virov energije, ki jih lahko uporablja človek. Zato je nujno spodbujati raziskave za identifikacijo sestavin biotske raznovrstnosti. Zmanjševanju biotske raznovrstnosti uspešneje kljubujemo z razvijanjem in uporabo metod za ohranitev njenih ogroženih sestavin oziroma za izogibanje nezaželenim vplivom nanje. Raziskovanje in tehnološki razvoj sta

učinkovitejša le z interdisciplinarnim pristopom in vključevanjem vseh potrebnih raziskovalnih področij.

Uporabne tehnologije, kakor je nova biotehnologija, odpirajo številne možnosti izkoriščanja sestavin biotske raznovrstnosti in s tem potrebe po globalnem sodelovanju z zagotavljanjem učinkovite soudeležbe pri biotehnoških raziskavah naravnih genskih virov, ob upoštevanju pravic do njih. Tako postaja tudi biotehnologija pomemben dejavnik okoljske, gospodarske in družbene koristi države.

CILJI

- Širitev raziskav ogroženosti in relevantnih pritiskov na sestavine biotske raznovrstnosti ter njihovih vzrokov.
- Razvoj orodja in alternativ za partnerje pri ohranjanju biotske raznovrstnosti in rabi njenih sestavin, z raziskovanjem čistih tehnologij in varstvenih tehnologij ex-situ vred.
- Širitev ustreznih temeljnih raziskovalnih programov na področjih sistematike, evolucijske biologije, fiziologije, ekologije in genetike.
- Zagotovitev dostopnosti izsledkov raziskav in študij za odločanje.

USMERITVE

- Oblikovanje interdisciplinarnega nacionalnega programa raziskovanja biotske raznovrstnosti, ki določa prioritete, tudi na področju taksonomije, pri temeljnih in usmerjenih raziskavah in kategorizacijo projektov.
- Vzpostavitev nacionalne mreže centrov za raziskovanje biotske raznovrstnosti in njihovo vključevanje v evropske centre, za pospešitev bazičnega raziskovanja pomena in delovanja biotske raznovrstnosti na vseh ravneh.
- Podpiranje aplikativnih raziskav načinov ohranjanja biotske raznovrstnosti in-situ, ki vključujejo tudi načine ravnanja s habitatnimi tipi in upravljanje krajine.
- Podpiranje aplikativnih raziskav o trajnostni rabi sestavin biotske raznovrstnosti v kmetijstvu, gozdarstvu, lovstvu, ribištvu in biotehnologiji, ki vključujejo tudi načine ravnanja s habitatnimi tipi in upravljanje krajine.
- Promoviranje raziskovalnih dejavnosti, ki uporabljajo molekularne metode pri merjenju in odkrivanju biotske raznovrstnosti in uzakonjanje teh tehnologij.
- Izboljševanje sodelovanja različnih ministrstev oziroma drugih partnerjev pri ciljnih raziskovalnih programih.
- Krepitev deleža družboslovnih in ekonomskih raziskav za potrebe ohranjanja biotske raznovrstnosti ter deleža raziskav, ki opredeljujejo sektorske koristi od njenega ohranjanja.

4.4 Pravice do uporabe znanja

Nagel razvoj informacijske in genske tehnologije na področju uporabe naravnih virov in s tem povezano odkrivanje dednih informacij biološkega materiala spreminjata odnose na relaciji naravni genski viri-razvoj tehnologij-proizvodnja-ekonomska učinkovitost v smislu spodbujanja tekmovalnosti med različnimi partnerji in državami. Biotehnoško in gensko raziskovanje tako postaja sestavni del vse bolj usmerjenega in racionaliziranega raziskovanja in razvoja v medicini, farmaciji, kemiji in na drugih področjih. Pospešeno proučevanje genov in biomolekul je torej usmerjeno k prepoznavanju njihovih informacijskih vsebin in njihovemu prenosu v »in-vitro« sisteme, kar po drugi strani zmanjšuje potrebo po vse večjih količinah razpoložljivega materiala. V Sloveniji trenutno ni obsežnih raziskav za razvijanje tehnologij iz sestavnih delov biotske raznovrstnosti, slovenske ustanove in podjetja prav tako redko patentirajo te izsledke, lahko pa se ta dejavnost razvije.

Več kot 40 % svetovne kemijske in farmacevtske proizvodnje temelji na izkoriščanju ali prepoznavanju naravnih virov s pomočjo genske tehnologije; na podlagi teh rezultatov je zasnovana tudi industrijska proizvodnja identičnih »sintetičnih« spojin in končnih proizvodov. Izkoriščanje genskih virov v državah, zlasti tistih v razvoju, je intenzivno. Odvisno je od nacionalne zakonodaje in ta določa možnosti dostopa do naravnih genskih virov, njihovo izkoriščanje in uporabo okolju primernih tehnologij.

Konvencija in Mednarodni sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine zahtevata vzpostavitev pravil »igre« v državah pogodbenicah. Gre za primarno pravico do odškodnine v primeru izkoriščanja naravnih genskih virov. Ta med drugim zajema pravico države, iz katere naravni genski vir izhaja, do odškodnine iz patenta. Nedvomno pa se s prenosom tehnologij prek patentne zaščite pospešuje trženje bioznanosti in povečuje vpliv ter nadzor posameznikov, držav ali podjetij na izkoriščanje svetovnega potenciala naravnih genskih virov.

CILJ

- Omogočanje dostopa do genskih virov z okolju primerno uporabo tehnologij.

USMERITEV

- Uresničevanje mehanizmov pravične delitve dosežkov raziskovanja in razvoja, kakor tudi koristi od komercialne in druge rabe virov.

4.5 Izobraževanje in komuniciranje

Ogroženost biotske raznovrstnosti izhaja iz človekovega dožemanja narave in odnosa do nje ter obstoječih vedenjskih vzorcev. Ohranjanje biotske raznovrstnosti je možno le, če se ljudje zavedajo vzrokov njenega ogrožanja in spremenijo del svojih navad in vedenjskih vzorcev. Spremenili pa jih bodo le, če jih bodo k temu motivirali ustrezni mehanizmi z omejitvami in spodbudami in če bodo primerno informirani, ozaveščeni in izobraženi.

Za spreminjanje vzorcev vedenja morajo ljudje vedeti, kje in kaj morajo oziroma lahko počnejo drugače. Cilj ozaveščanja je, da naravovarstvena sporočila pridejo v zavest posameznika in da ravna v skladu z njimi. To je zahtevna naloga, saj ljudje sprejemajo predvsem ekonomske, zdravstvene in družbene koristi, ki jih imajo od spremenjenih

vedenjskih vzorcev. Poleg tega živimo v informacijski družbi, v kateri smo vsak dan zasuti s kopico informacij in sporočil. Ozaveščanje različnih ciljnih skupin zahteva ustrezne komunikacijske metode, tehnike in sredstva. Ozaveščenost pa je lažje doseči, če tudi formalno izobraževanje zagotavlja ustrezno znanje, razumevanje in povezovanje naravovarstvenih problemov ter ga omogoča uporabiti za njihovo odpravljanje. Izobraževanje je ključnega pomena za doseganje in promocijo trajnostnega razvoja ter krepitev človeških virov na tem področju. Temeljne dejavnosti za učinkovitejše uresničevanje ciljev trajnostnega razvoja so ozaveščanje širše javnosti, formalno izobraževanje in usposabljanje skupin, ki nenehno aktivno sodelujejo v procesu ohranjanja in rabe biotske raznovrstnosti.

4.5.1 Ozaveščanje in komuniciranje z javnostmi

Ozaveščena javnost je bistvena za postopno spreminjanje navad v smeri ohranjanja biotske raznovrstnosti na delovnem mestu, doma, v lokalni skupnosti in pri pristočasnih dejavnostih. Zato so kampanje in druge dejavnosti ozaveščanja javnosti eden od pomembnih instrumentov za doseg ciljev Konvencije. Javnost je na mnogih področjih organizirana v interesne skupine (društva in zveze), ki imajo ključno vlogo pri ozaveščanju. Komuniciranje z in med interesnimi skupinami v Sloveniji ni razvito do stopnje, ki jo pozna Evropska unija. Glavne skupine komunikacijskih področij, ki jih je treba v okviru ozaveščanja javnosti bolj razvijati so medresorsko komuniciranje, komuniciranje z lokalnimi skupnostmi, organiziranimi interesnimi skupinami, javnimi občili in širšo javnostjo.

CILJ

- Povečevanje števila ozaveščenih zainteresiranih skupin ljudi, ki se zavedajo pomena biotske raznovrstnosti in poznajo aktivnosti, s katerimi jo pomagajo ohranjati ali jo lahko ogrožajo.

USMERITVE

- Uveljavljanje aktivne politike države na področju ozaveščanja in izobraževanja o vseh vidikih biotske raznovrstnosti.
- Razvoj programov informiranja javnosti, izobraževanja in ozaveščanja o ohranjanju in trajnostni rabi biotske raznovrstnosti ter ustrezna koordinacija omenjenih dejavnosti.
- Vzpostavitev ustreznega sistema informiranja in podpiranje aktivne udeležbe posameznikov pri ohranjanju biotske raznovrstnosti ter modri in razumni rabi naravnih virov.
- Vgrajevanje načrtnega komuniciranja v vse dejavnosti, ki so ključne za ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo njenih sestavin. To mora voditi tudi k boljši medsektorski komunikaciji in komuniciranju z lokalnim prebivalstvom.
- Vodenje kampanj in drugih dejavnosti ozaveščanja v okviru vseh vsebinskih sklopov biotske raznovrstnosti.
- Usposabljanje kadrovskega potenciala, ki so ali bodo vključeni v izvajanje strategije biotske raznovrstnosti na lokalni, državni in mednarodni ravni.

- Nagrajevanje gospodarskih in družbenih akterjev za dosežke na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti.

4.5.2 Izobraževanje in usposabljanje

Vzgoja in izobraževanje na področju biotske raznovrstnosti v splošnem, poklicnem in strokovnem izobraževanju sta namenjena pridobivanju znanja in vzgoji oziroma došolanju posameznikov za odgovorno ravnanje z naravo in okoljem. Sta instrumenta za boljše razumevanje delovanja narave in posledic vzorcev lastnega potrošniškega vedenja in družbenih trendov nanjo. Hkrati posredujeta informacije o tem, kako lahko vsak človek s svojimi dejanji prispeva k ohranjanju in trajnostni rabi biotske raznovrstnosti.

Izvajanje strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti zahteva specifično strokovno znanje vseh akterjev, ki kakor koli posegajo v biotsko raznovrstnost ali vplivajo nanjo. Potrebno strokovno znanje je na razpolago le, če so vsebine ohranjanja biotske raznovrstnosti oziroma trajnostne rabe njenih sestavin vključene v sheme usposabljanja strokovnjakov. Najnovejši izsledki stroke se lahko uveljavijo v praksi, če se lahko strokovnjaki redno seznanjajo z znanstvenim, tehničnim in tehnološkim napredkom ter upoštevajo rezultate v programih dela svojih organizacij.

CILJA

- Zagotovitev specifičnega strokovnega znanja za ohranjanje biotske raznovrstnosti med akterji, ki kakor koli poklicno posegajo v biotsko raznovrstnost ali vplivajo nanjo.
- Zagotovitev zadovoljive stopnje splošne izobrazbe o okolju, biologiji in biotski raznovrstnosti na vseh stopnjah izobraževanja.

USMERITVE

- V vseh šolah izboljšanje obstoječe kakovosti in obsega naravoslovja, ki prispeva k razumevanju delovanja biotske raznovrstnosti, še posebno biologije.
- Opredelitev minimalne skupne vsebine učnih načrtov in vključevanje vsebin varstva narave oziroma biotske raznovrstnosti v učne načrte na vseh ravneh formalnega izobraževanja.
- Spremljanje izvajanja okoljskega oziroma naravovarstvenega izobraževanja in vrednotenje njegovih učinkov.
- Usmerjanje dodiplomskih in podiplomskih študijskih vsebin v teme Konvencije.
- Priprava in podpiranje programov interdisciplinarnega usposabljanja in specializacije naravovarstvenega kadra, zlasti za projektno vodenje, upravljalvske naloge in komuniciranje z zadevnimi javnostmi in drugimi ciljnim skupinami.
- Priprava in podpiranje programov interdisciplinarnega usposabljanja posredovalcev naravovarstvenega znanja, zlasti učiteljev, kmetijskih svetovalcev, nevladnih organizacij,

javne vodnogospodarske in gozdarske službe, turističnih delavcev za izobraževanje in ozaveščanje zainteresiranih skupin (npr. lastnikov in upravljalcev).

- Promocija nenehnega izobraževanja odraslih o okoljskih oziroma naravovarstvenih zadevah.
- Vzpostavitev in promocija razvoja raziskovalnih in interdisciplinarnih izobraževalnih centrov za okoljsko izobraževanje.
- Podpora različnim oblikam sodelovanja z in med podjetji ter nevladnimi organizacijami pri ozaveščanju, izobraževanju, usposabljanju in drugih oblikah komuniciranja.

4.6 Izmenjava informacij in sodelovanje

4.6.1 Posredovalnica informacij

Posredovalnica informacij (clearing house mechanism – CHM) je informacijski in komunikacijski sistem, ki omogoča dostop in izmenjavo informacij o biotski raznovrstnosti, podpira in pospešuje znanstveno in tehnično sodelovanje z aktivnim pridobivanjem novih informacij ter razvija medmrežne povezave na mednarodni in državni ravni.

Zbira in posreduje vse informacije, ki so vezane na posamezne člene Konvencije in sledijo njenim ciljem. Okvir posredovalnice je za zdaj zelo širok in zajema področja, kakor so varstvo in-situ in ex-situ, sistematika, dostop do genskih virov, intelektualna lastnina in prenos tehnologije, biološka varnost, tradicionalno in domače znanje, delitev koristi, spodbujevalni mehanizmi in institucionalna vzpostavitev.

CILJ

- Omogočitev podpore odločanju na podlagi dostopnih informacij, primerjave med informacijami in znanjem ter nadgradnjo in integracijo le-tega, kakor tudi preprečitev podvajanja dela.

USMERITVE

- Sodelovanje vseh sektorjev, vladnih, nevladnih, strokovnih in znanstvenih organizacij, posameznikov, lokalnih skupnosti, javnih občil in drugih uporabnikov CHM kot ponudnikov ali uporabnikov informacij.
- Vzpostavitev pregleda nad zakonodajo, strateškimi dokumenti, projekti, bazami podatkov in mehanizmi, ki segajo na področje biotske raznovrstnosti.
- Uskladitev podatkovnih baz, ki pokrivajo biotsko raznovrstnost.
- Določanje prioritet pri raziskovanju, izobraževanju in šolanju na področju biotske raznovrstnosti poteka na podlagi ponudb in povpraševanja po tipih informacij.
- Povezovati znanje in informacije ter zagotavljati informacije za poizvedbe, povezane z uresničevanjem Konvencije, tako na nacionalni kot mednarodni ravni.

- Zagotovitev obveščanja javnosti in njeno vključevanje v postopke odločanja pri presoji tveganja za naravo z vzpostavitvijo mednarodno primerljivega in javnosti dostopnega informacijskega sistema.
- Vzpostaviti posredovalnico informacij za potrebe izvajanja Protokola o biološki varnosti na podlagi obveznih določil Konvencije.

4.6.2 Mednarodno sodelovanje

Mednarodno sodelovanje je ključnega pomena pri izvajanju politike ohranjanja biotske raznovrstnosti in trajnostne rabe njenih sestavin v Sloveniji ter pri izmenjavi izkušenj in sodelovanju na bilateralni ali multilateralni ravni. Sodelovanje se razvija predvsem na dveh ravneh:

- § s Sekretariatom Konvencije in njenimi preostalimi strokovnimi in političnimi telesi,
- § z državami pogodbenicami Konvencije na meddržavni, evropski in svetovni ravni.

Pomembno vlogo pri tem ima posredovalnica informacij (CHM).

Za uspešno mednarodno sodelovanje je ključnega pomena oblikovanje skupnih izhodišč na nacionalni ravni, ki jih pripravlja Delovna skupina za biotsko raznovrstnost (glej naslednje poglavje). Izvajanje Konvencije na nacionalni in mednarodni ravni se mora povezovati z izvajanjem preostalih konvencij, vezanih na biotsko raznovrstnost (Washingtonska, Ramsarska, Bonska, Bernska, Barcelonska, Donavska konvencija, Konvencija o ohranjanju svetovne dediščine, Okvirna konvencija ZN o spremembi podnebja).

Na mednarodni ravni gre predvsem za sodelovanje organi Konvencije (Sekretariat Konvencije, Pomožno telo za znanstveno, tehnično in tehnološko svetovanje, Konferenca pogodbenic in Medvladni odbor za Kartagenski protokol) kot tudi z Organizacijo Združenih narodov za kmetijstvo in prehrano. Prispevki k mednarodnemu sodelovanju so tudi imenovanje slovenskih strokovnjakov na Mednarodni seznam ekspertov za posamezna področja, sodelovanje na delavnicah in pri delu ad hoc strokovnih skupin, ki jih sprejme Konferenca pogodbenic ter udeležba na regijskih pripravljalnih sestankih.

Sekretariat Konvencije in Sekretariati Ramsarske, Bonske, Barcelonske, Washingtonske konvencije, Konvencije o ohranjanju svetovne dediščine in Okvirne konvencije ZN o spremembi podnebja so podpisali memorandum o sodelovanju. To poteka tako med sekretariati kakor med pogodbenicami konvencij, in sicer kot priprava skupnih programov, sodelovanje pri skupnih projektih in usklajevanje poročanja za posamezno konvencijo.

V okviru približevanja Evropski uniji je ključno sodelovanje z njenimi ustanovami in drugimi državami pri vseevropskih pobudah (npr. Panevropska strategija) ter z mednarodnimi strokovnimi organizacijami in fundacijami, kakor so Planta Europa, BirdLife International, Wetlands International, IUCN, World Conservation and Monitoring Centre, EUROPARC, European Association for Animal Production, EUFORGEN (Evropski program varovanja gozdnih genskih virov), ECCF (Evropski svet za ohranjanje gliv) in Global Environment Facility.

CILJ

- Krepitev mednarodnega sodelovanja in izboljševanje njegovih rezultatov na posameznih ravneh in med njimi.

USMERITVE

- Krepitev sodelovanja z mednarodnimi institucijami in pri posameznih projektih z izmenjavo izkušenj in dobre prakse.
- Posredovanje in predstavitve dobrih primerov ohranjanja biotske raznovrstnosti in rabe njenih sestavin mednarodni javnosti.
- Razvijati prednostna področja mednarodnega sodelovanja (teme Konvencije): gozdni ekosistemi, celinske vode in mokrišča, invazivne tujerodne vrste, turizem, gensko spremenjeni organizmi.

5. IZVEDBENA STRUKTURA ZA DOSEGANJE CILJEV STRATEGIJE

5.1 Predpogoji

Cilji strategije so zastavljeni ob določenih predpogojih in mogoče jih bo doseči učinkovito, če bodo izpolnjeni. To so:

§ vlada na različnih ravneh zagotavlja vzajemnost, partnerstvo in soudeležbo pri ohranjanju biotske raznovrstnosti,

§ pripravljenost vseh zadevnih javnosti in sektorjev, da cilje strategije biotske raznovrstnosti vključujejo v svoje strategije, programe, projekte,

§ sodelovanje vseh poglobitvenih udeležencev vladnih sektorjev, lokalnih skupnosti, nevladnih organizacij, lastnikov zemljišč in najširše javnost pri vključevanju ciljev strategije in izvajanju usmeritev ohranjanja biotske raznovrstnosti, ki pri doseganju ciljev sledijo enakim strateškim načelom in s tem zagotavljajo vzajemno pomoč,

§ državne službe v veliki meri izkoristijo obstoječe pravne, finančne in druge družbeno-gospodarske mehanizme na mednarodni, nacionalni, regionalnih in lokalnih ravneh za doseganje ciljev strategije v okviru svojih dejavnosti;

§ pripravljenost odgovornih za izvajanje zakonodaje in sprejemanje ustreznih podzakonskih aktov,

§ ustrezno spremljanje in nadzor nad izvajanjem zakonodaje,

§ pravočasno izvajanje predpisov s področja ohranjanja narave in poseganja v prostor, tudi delov, povezanih z izpolnjevanjem zahtev Direktiv Evropske unije o ohranitvi prostoživečih ptic ter ohranitvi naravnih habitatov in prostoživeče flore in favne,

§ pravočasno izvajanje predpisov s področja ravnanja z GSO,

§ ustrezno spremljanje in nadzor nad izvajanjem strategije.

Zavedati pa se je treba, da sestavine biotske raznovrstnosti ne poznajo regionalnih in državnih meja in so zato populacije vrst odvisne tudi od razmer v drugih državah. Raven ohranjanja biotske raznovrstnosti v drugih državah bo zato vplivala tudi na stanje biotske raznovrstnosti v Sloveniji.

5.2 Sprejetje akcijskega načrta

Izvajanje Konvencije je večstopenjski proces. Analiza oziroma poročilo o uresničevanju določil Konvencije kaže sedanje stanje biotske raznovrstnosti in nakazuje poglobitve pomanjkljivosti pri njenem ohranjanju ter trajnostni rabi njenih sestavin. S sprejetjem te strategije se začne odpravljanje poglobitvenih pomanjkljivosti in določi splošna politična usmeritev. Sledi priprava akcijskega načrta po sektorjih, ki mora biti sprejet najpozneje leto dni po sprejetju strategije. Ključni proces za doseganje ciljev Konvencije pa je izvajanje akcijskih načrtov in drugih ukrepov v strateškem okviru, ki je podan za poglobitve sektorske razvojne politike.

Akcijski načrt in drugi ukrepi za doseg ciljev morajo graditi na že obstoječih uspešnih ukrepih in mehanizmih oziroma primerih dobre prakse. Sektorske razvojne politike je treba nadgraditi z ukrepi, ki bodo uspešneje odpravljali glavne probleme zmanjševanja biotske raznovrstnosti. Akcijski načrt mora zato na vsakem vsebinskem področju temeljiti na vključevanju glavnih akterjev in izvajalcev sektorske politike, slednji pa morajo biti pripravljene prevzeti svoj del odgovornosti in nalog za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Jedro je odgovornost prilagajanja vseh dejavnosti naravnim zmogljivostim okolja in uresničevanju trajnostnega razvoja. Vloga/naloga sektorjev pa je:

§ opredeliti konkretne ukrepe za ohranjanje biotske raznovrstnosti,

§ pripraviti sektorske načrte za izvajanje teh ukrepov,

§ sodelovati z naravovarstveno stroko in aktivno vključevati gospodarske panoge v tovrstno delo,

§ nadgraditi spoznanja strokovnih ali znanstvenih izsledkov in povečevati kadrovske zmogljivosti z ustreznim usposabljanjem in izobraževanjem ter informiranjem v okviru gospodarskih dejavnosti in študijskih smeri.

Vloga/naloga naravovarstvenega sektorja je spremljanje stanja in pritiskov, analiziranje, določanje prioritet in ciljev, informiranje, spodbujanje, promoviranje, svetovanje in strokovna pomoč. V sodelovanju z drugimi sektorji izvaja skupne projekte zgledne prakse ohranjanja biotske raznovrstnosti in trajnostne rabe njenih sestavin in predlaga splošne ukrepe in usmeritve. Za to nalogo je pomembno zagotoviti stalni dialog med naravovarstvenim in drugimi sektorji ter opredeliti skupne cilje in jasno delitev odgovornosti.

Pri izvajanju strategije morajo poleg Ministrstva za okolje in prostor aktivno sodelovati zlasti Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za gospodarstvo, Ministrstvo za promet, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za notranje zadeve,

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za finance, Ministrstvo za zdravje in Ministrstvo za kulturo.

5.3 Spremljanje uspešnosti doseganja ciljev

Doseganje ciljev in izvajanje usmeritev strategije je treba spremljati in vrednotiti ter jih po potrebi dopolnjevati in izboljševati. Zato morajo biti merljivi, v akcijskem načrtu pa doseganje rezultatov tudi časovno in prostorsko opredeljeno. Pri njihovem oblikovanju pa je treba upoštevati, da biotska raznovrstnost označuje dinamičen sistem, ki se spreminja v času in prostoru. Nanj močno vpliva človek s svojimi dejavnostmi, zato je cilje treba postaviti v okvir rabe prostora v preteklosti in sedanjosti. Oblikovanje ciljev z merljivimi rezultati, posebno tistih, ki opredeljujejo kakovost stanja biotske raznovrstnosti, je pogosto oteženo zaradi pomanjkanja znanja, zlasti taksonomskega in ekološkega.

Za merjenje ciljev morajo biti na razpolago poročila o stanju in trendih primernih kazalcev (glej tudi poglavje 4.2). Medtem, ko te razvijamo, pa je možno uporabiti nekatere že obstoječe kazalce za spremljanje napredka.

Doseganje ciljev spremlja in vrednoti Delovna skupina za biotsko raznovrstnost, ki deluje v okviru slovenskega Sveta za trajnostni razvoj. Slednji jo potrди na predlog, ki ga Vlada posreduje v treh mesecih po sprejetju strategije. Delovna skupina spremlja izvajanje ciljev strategije ter Svetu za trajnostni razvoj in Vladi redno poroča in predlaga popravke in dopolnitve. Sestavljajo jo predstavniki ključnih vladnih sektorjev, združenj lokalnih skupnosti, vplivnih nevladnih organizacij in znanstvenih ustanov.

Naloga Delovne skupine je tudi vključevanje ohranjanja in trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti v ustrezne sektorske ali medsektorske načrte. Pri tem sodelujejo organi v sestavi ministrstev, zaradi koordinacijske vloge mora biti oblikovana večja strokovna delovna skupina v okviru ARSO. Sem sodi tudi izboljšanje organizacije ohranjanja biotske raznovrstnosti, medinstitucionalnega in medsektorskega sodelovanja, preglednosti in dostopnosti podatkovnih baz in informacijskih sistemov.

5.4 Poročanje o izvajanju strategije

Medvladni forum za predstavitev dosežkov strategije in akcijskega načrta na mednarodni ravni so srečanja držav pogodbenic in konference evropskih ministrov za okolje.

Države podpisnice so dolžne poročati o izvajanju Konvencije Konferenci pogodbenic praviloma vsaka 4 leta na podlagi standardiziranega formata. Na temelju sklepov pogodbenic Slovenija izdeluje tudi tematska poročila o izvajanju Konvencije na področju izbranih ciljev (npr. v letih 2000-01 o tujerodnih vrstah, gozdnih ekosistemih in deljenju koristi). Pripravljajo se na podlagi poročil Delovne skupine za biotsko raznovrstnost.

6. DODATEK

6.1 Slovarček izrazov in kratic Biodiverzitet (glej Biotska raznovrstnost)

Biotska pestrost (glej Biotska raznovrstnost)

Biotska raznovrstnost (definicija iz Zakona o ohranjanju narave) je raznovrstnost živih organizmov, ki vključuje raznovrstnost znotraj vrst in med različnimi vrstami, gensko raznovrstnost ter raznovrstnost ekosistemov. Izraz "biotska raznovrstnost" izhaja iz angleškega izraza "biodiversity" in je preveden na več načinov, zato se v slovenščini uporabljajo tudi izrazi »biodiverzitet« in »biotska pestrost«.

Biološka raznovrstnost - izraz izhaja iz angleškega izraza »biological diversity«, ki ga je leta 1992 definirala Konvencija. Pozneje se je v angleščini kot primernejši uveljavil izraz »biodiversity«. Glej tudi Biotska raznovrstnost.

Domorodna (avtohtona) živalska ali rastlinska vrsta je tista, ki je v določenem ekosistemu naravno prisotna; od vrst, ki so bile iztrebljene, se za domorodne štejejo tiste, za katere v ekosistemu še obstajajo približno enaki biotopski in biotski dejavniki, kot so bili pred iztrebitvijo.

Efektivna populacija je tisti del populacije, ki se uspešno razmnožuje. Njena velikost se izraža kot razmerje med efektivno in celotno populaciji.

Ekološko pomembno območje je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti. To so:

- območja habitatnih tipov, ki so biotsko izjemno raznovrstni ali dobro ohranjeni, kjer so habitatni ogroženih ali endemičnih rastlinskih ali živalskih vrst in habitatni vrst, ki so mednarodno pomembni po merilih ratificiranih mednarodnih pogodb ali ki drugače prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti,
- območja habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispevajo k ohranjanju naravnega ravnovesja s tem, da so glede na druga ekološko pomembna območja uravnoteženo biogeografsko razporejena in sestavljajo ekološko omrežje,
- habitatni mednarodno varovanih vrst,
- selitvene poti živali in
- območja, ki bistveno prispevajo h genski povezanosti populacij rastlinskih ali živalskih vrst.

Ekosistem pomeni dinamičen kompleks rastlinskih in živalskih združb ter združb mikroorganizmov in njihovega neživega okolja, ki so povezani v funkcionalno celoto.

Endemit, endemična vrsta je rastlinska ali živalska vrsta, ki živi samo na določenem geografskem območju, praviloma manjšem (npr. Cerkiško jezero, Notranjska, Alpe).

GSO – gensko spremenjeni organizmi.

Habitat (življenjski prostor) je s specifičnimi neživimi in živimi dejavniki opredeljen prostor vrste oziroma geografsko opredeljen prostor osebkov ali populacije vrste.

Habitatni tip je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema. Po klasifikaciji PHYSIS delimo habitatne tipe na do šest ravni (podtipov). Praviloma so opisne značilne združbe vrst ali stanja abiotičnih dejavnikov.

IUCN (Svetovna zveza za ohranitev narave) je mednarodna naravovarstvena organizacija, ustanovljena leta 1948 pod imenom International Union for Protection of Nature (IUPN). Leta 1956 se je preimenovala v International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, od zasedanja Generalne skupščine leta 1990 v Perthu (Avstralija) pa se vedno bolj uveljavlja krajši opisni naslov The World Conservation Union. Kratica IUCN (oziroma UICN na francoskem govornem območju) se s tem ne spreminja.

Konferenca pogodbenic je najvišji organ konvencije, v katerem pooblašteni predstavniki pogodbenic sprejemajo odločitve glede izvajanja konvencije, spremembe ali dopolnitve konvencije ter druge pomembnejše zadeve v zvezi s konvencijo. Odločitev sprejeta na konferenci pogodbenic je za državo pogodbenico obvezujoča, če pridržki niso dopustni.

Konvencija – v ležeči pisavi je mišljena Konvencija o biološki raznovrstnosti.

Mokrišče je v splošnem v slovenskih razmerah območje, kjer se pojavlja kateri koli od naslednjih habitatnih tipov po klasifikaciji PHYSIS: obalni habitatni tipi, celinske vode, barja in močvirja, mokrotna in vlažna travišča, obrečni in močvirni gozdovi in grmišča; ter nekateri podzemski habitatni tipi.

NATURA 2000 - sistem zavarovanih območij Evropske unije na podlagi Direktiv o ohranitvi prostoživečih ptic ter ohranitvi naravnih habitatov in prostoživeče flore in favne.

Notifikacija je obvestilo o sprejetju konvencije, ki ga država običajno pošlje njenemu depozitarju.

NPVO – Nacionalni program varstva okolja.

Odločitev pogodbenic glej Konferenca pogodbenic.

Ohranjanje ex-situ je ohranjanje populacij in vrst izven njihovega naravnega življenjskega okolja, v botaničnih in zooloških vrtovih oziroma akvarijih.

Ohranjanje in-situ je ohranjanje populacij in vrst v njihovem življenjskem okolju.

Ratifikacija je način sprejetja konvencije v notranjo zakonodajo države.

Tujerodna (alohtona) vrsta je tista, ki se na neko območje (npr. kontinent, država, otok) ne naseli po naravni poti (praviloma jo vnese človek) in v biocenozi določenega ekosistema pred naselitvijo ni bila prisotna; od vrst, ki so bile iztrebljene, se za tujerodne štejejo tiste, za katere v ekosistemu ne obstajajo več približno enaki biotopski in biotski dejavniki, kot so bili pred iztrebitvijo.

Ugodno stanje habitatnega tipa nastopa, če je naravna razširjenost habitatnega tipa in območij, ki jih posamezen habitatni tip znotraj te razširjenosti pokriva, splošna in stabilna, če struktura habitatnega tipa in naravni procesi ali ustrezna raba zagotavljajo samoohranitveno sposobnost, če v predvidljivi prihodnosti niso znani procesi, ki bi lahko poslabšali strukturo in funkcijo habitatnega tipa in s tem ogrozili njegovo samoohranitveno sposobnost, ali če je zagotovljeno ugodno stanje značilnih vrst habitatnega tipa.

Ugodno stanje vrste nastopa, če sta razširjenost vrste in številčnost populacij v okviru naravnih nihanj in ne kažeta dolgoročnega trenda zmanjševanja in so habitati populacij vrste dovolj veliki, da zagotavljajo dolgoročno ohranitev populacij.

Vrsta je skupina naravnih populacij, ki se med seboj dejansko ali potencialno razmnožujejo, ki pa so reproduktivno izolirane od drugih takšnih skupin.

Zavarovano območje pomeni geografsko določeno območje, ki je namenjeno ali urejeno in upravljano za doseganje posebnih ohranitvenih namenov.

[1] Ur.l. RS, št. 30/96

[2] Ur.l. RS 83/99

[3] Ur.l. RS 32/93, 44/95, 1/99, 9/99

[4] Ur.l. RS, št. 71/93, 23/96, 47/97, 23/99 in 119/00

[5] Ur. l. RS, št. 56/99, 31/00

[6] Ur. l. RS, št. 98/99

[7] Ur.l. SRS 57/93, 61/93 in 69/00

[8] Ur.l. SRS 15/76 in 56/99

[9] Ur. l. RS, št. 57/98

[10] Ur. l. RS, št. 54/00

[11] Ur.l. SRS, št. 17/81 in 42/86

[12] Ur.l. SRS, št. 1/81 in 42/86

[13] Ur.l. RS, št. 57/96

[14] Ur.l. RS, št. 20/98

- [15] Ur.l. RS 29/01
- [16] Ur.l. SRS 27/1987
- [17] Ur. l. SRS, št. 18/84, 15/89, RS 71/93
- [18] Ur.l. št. 13/92, 27/93, 34/97, 75/97
- [19] ZVO, člani 51, 54 in 55
- [20] ZVO člen 53/2 in ZON členu 5 in 15
- [21] ZON člen 52
- [22] ZON členu 32 in 33
- [23] ZON člani 15, 16, 17 in 52
- [24] ZVO člen 8
- [25] ZVO člen 10
- [26] ZVO členu 14 in 73
- [27] ZVO člen 8
- [28] ZVO člen 7
- [29] Ur. l. RS, št. 14/96
- [30] sinonim za biotsko raznovrstnost